

FÜLÖP
COBURG.
GOTHAI
HERCZEG
ERDŐ.
SÉGEINEK
LEIRÁSA.

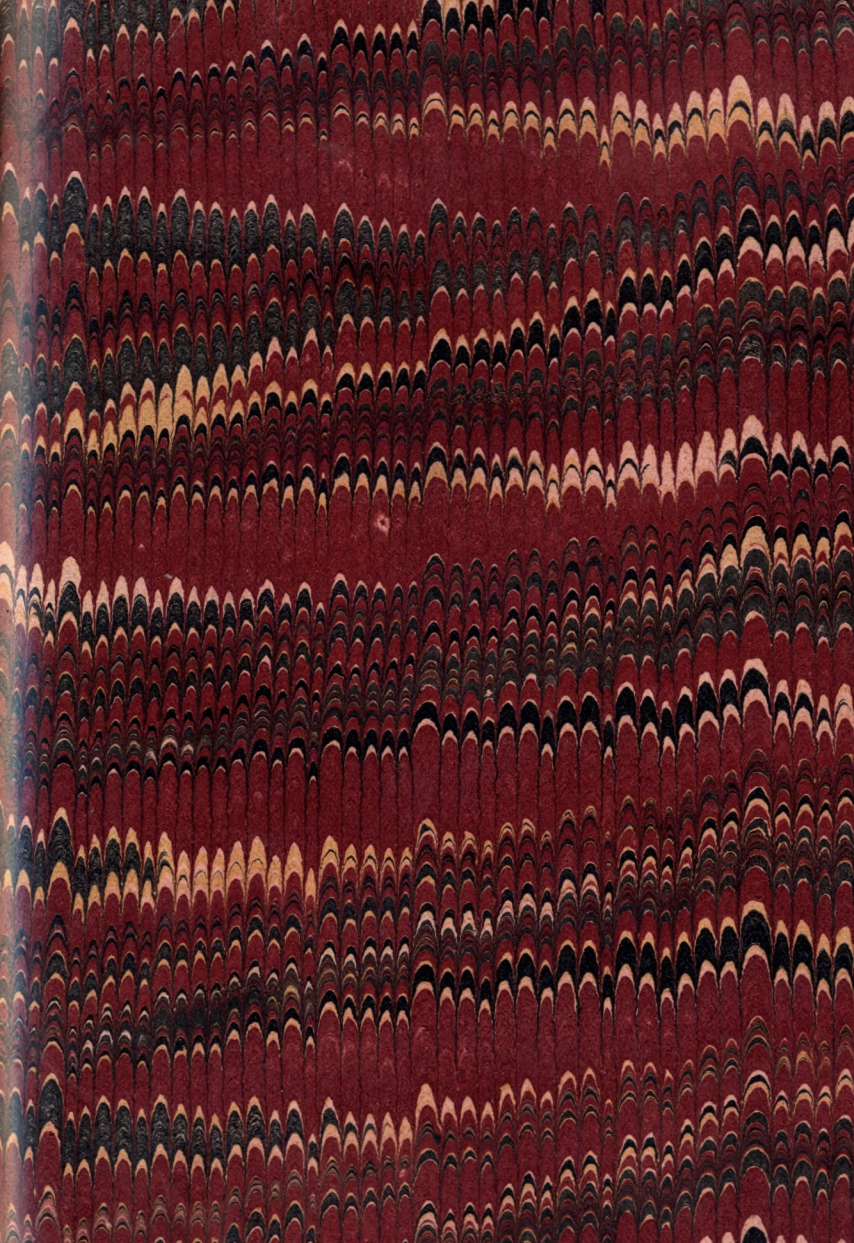
1896.

DK

99

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

Fülöp Szász-Ooburg Gothai herczeg Ő Fensége kiállítási pavillónja az 1896-ik_évi ezredéves országos kiállításon.

FÜLÖP

SZÁSZ-COBURG-GOTHA HERCZEG Ő FENSÉGE

MAGYARORSZÁGI

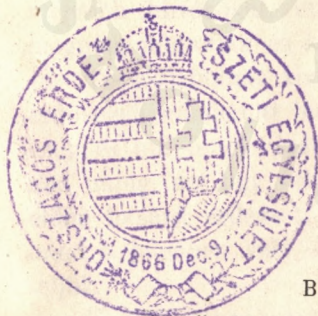
ERDŐSÉGEINEK, ERDŐKEZELÉSÉNEK, ERDŐGAZDÁLKODÁSÁNAK,
VADÁSZATI S HALÁSZATI

VISZONYAINAK LEIRÁSA

1896.

KIADJA A HERCZEGI ERDŐIGAZGATÓSÁG

AZ 1896-IKI EZREDÉVES ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS ALKALMÁBÓL

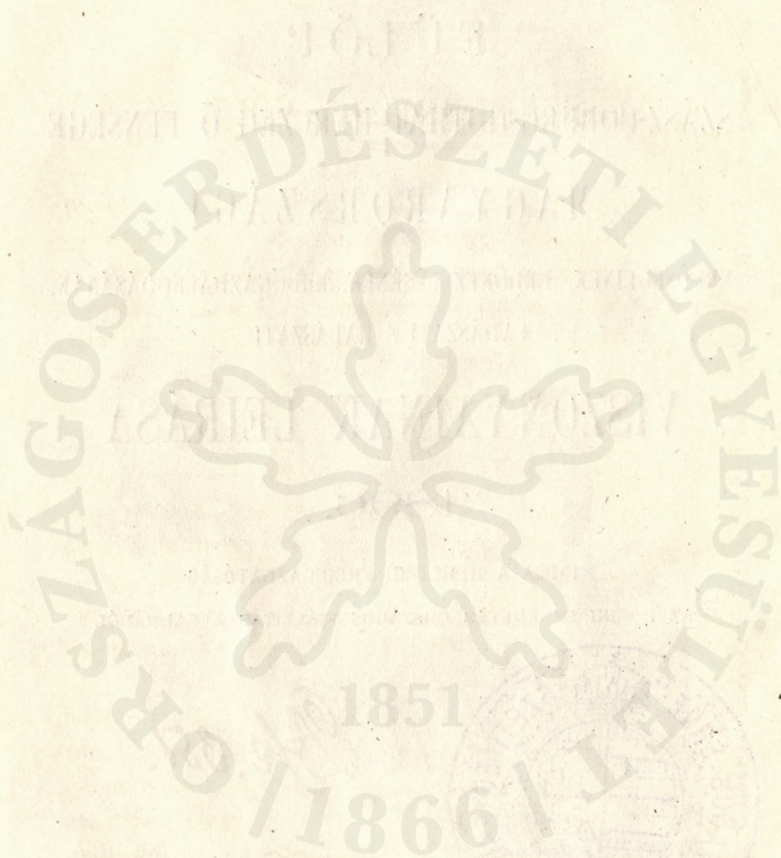

Pl. 351.

BUDAPEST

„PÁTRIA” KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA.

1896.

VISSZATEKINTÉS A MULTRA.

Ferdinand Szász Coburg Gothai herczeg Ő Fensége — a jelenlegi birtokos nagyatyja — 1826-dik évben vette birtokába a herczeg Koháry Ferencz-féle hitbizományi javakat, nevezetesen : a füleki, baloghvári, vacsi, csábrághi, szittnyai, murányi uradalmakat és a derencsényi uradalom egy részét, mely utóbbit a később felosztaltott közbirtokossági részlettel szaporitván, a baloghvári uradalomba olvasztották be ; továbbá megvette a káposztafalvi, edelényi, hevesi, cserépvári uradalmakat, Tisza-Bábolnát és a gróf Csáky-féle dereski uradalmat, melyet kezdettől a murányi uradalomhoz csatoltak, sőt ezeken kívül is vett Ferdinand herczeg — valamint utána következő jogutódjai is — kisebb-nagyobb birtokokat, melyekkel az egyes uradalmakat megnagyobbitották és kikerekítették.

Tisza-Bábolnát kivéve, ezekben az uradalmakban erdőségek mindenütt léteznek. Mit tett Ferdinand herczeg és mit tettek jogutódjai erdőségeik érdekében a mai napig, azt úgy véljük legjobban megvilágítani, ha előbb hazánk erdészeti viszonyainak mind a multban, mind a jelenben való állását fokról-fokra röviden ecsegteljük.

E tekintetben három időszakot különböztethetünk meg.

Az első időszak az urbéri rendezés előtti állapot volt, a midőn a jobbágyság az erdőben szintén jogosult részes vala. Abból fedezte tűzifakészletét s a felvidéken, a hol a lakházak s gazdasági épületek fából épültek, építőanyagjait, sőt több helyen kereskedési célokra is kapott rönkfát, hogy azt szelvényeknek átalakíthassa s mint ilyet eladhassa, melyből azután tizedet adott földesurának. Marháit az erdőben legeltette, sőt uradalmi engedéllyel földmivelő célokra erdőterületeket is irtathatott. Noha ezeket az állapotokat törvényesen szabályozták, annyi jogosultat, mint a jobbágyság volt, a fenti élvezetekben ellenőrizni nem igen lehetett s így az erdőt lépten-nyomon károsították és pusztították, mely károsításokhoz a földesur saját legeltetése is nagyban hozzájárult, a mennyiben a gazdálkodás akkor legtöbb helyen főleg marha- és juhtenyésztésre volt állapítva.

A második időszak az 50-es évek másik felében hazánkban mindenütt rohamosan megkezdett urbéri rendezés után következett be, melynél a jobbágyság illetményét erdőben, legelőben külön kihasították, mire az addigi közösség megszűnt s az uradalmi birtokot, a hol csak lehetett, összefüggő darabban hasították ki, a volt földesur tehát a neki megmaradt részt belátása szerint hasznosíthatta s erdeit most már rendszeres kezelés alá is vehette volna. Sajnos azonban, hogy a határtalan legeltetések így sem értek véget, mert a magyar mezőgazdaság a marha- és juhtenyésztést a magnumük nehezebb értékesítése miatt akkoriban még alig nélkülözhetette s mert a gyapjura mindig biztos vevőket

talált, a nagyobb marha- s juhlétszámmal pedig földjeit is trágyázhatta, ennek a gazdasági ágának adott mindenek fölött elsőséget.

A harmadik időszak az 1879-dik évi XXXI. törv., vagyis az erdőtörvény életbeléptetésével 1880-dik év július hó 1-ével vette kezdetét, a midőn az állam a jogutódok érdekében az erdőtörvény 17. §-ában előirt erdőbirtokokat felügyelete alá helyezte; az erdők kezelésére, kihasználására és felújítására rendszeres üzemtervek készítését és szigorú betartását írta elő, a legeltetést korlátok közzé szorította, a véderdőket megállapította, s kimondotta, hogy a 17. §- alá sorolt erdőket jövőben csak szakképzett és az állam képesítette tisztek és altisztek kezelhetik. E törvényt az erdőket a további pusztulástól megmentették s mármár a végrehajtott intézkedések jótékony hatása szemlátomást és mindenütt megnyilatkozik.

Ezeket előrebozsátva, visszatérünk azokra az intézkedésekre, melyeket Ferdinand herczeg birtokai átvételkor, mint kitűnő gazda s az erdők kedvelője, erdeinek érdekében tett. Legelső gondja volt erdőkezelésének élére kiváló szakférfiut helyezni.

Ezt a férfiut Greiner Lajosnak, a Coburg-Góthai uralkodó ház akkor Styriában alkalmazott erdőrendezőjének személyében találta fel, kit 1828-dik évben erdőigazgatóvá nevezett ki s mint később a következmények megmutatták, választása helyes volt, mert benne kitűnő szakférfiut nyert.

A mint Greiner Lajos az erdőigazgatóságot átvette s a herczeg magyarországi erdőinek állásáról s az itteni

viszonyokról kellőleg tájékozta magát, első gondja volt az erdőbirtokokat erdőhivatalokba osztani s legalább a nagyobbak élére szakképzett erőket állítani; ezeket külföldről hívta be, — mert a hazai szakerők inkább kincstári szolgálatba léptek — később azonban, a mint a hazai szakképzett erdészek száma szaporodott, a még betöltendő vagy üresedésbe jövő állásokat mind hazai erőkkel töltötte be s a további tisztí szükségletéről akként gondoskodott, hogy fiatal embereket uradalmi költségen a selmeczbányai kir. erdészeti akadémián neveltetett és végre kellő számu védszemélyzetről is gondoskodott.

További törekvése oda irányult, hogy a jobbágyi faizási élvezeteket s legeltetéseket, a mennyire csak lehetséges volt, szabályozza és a kevésbé károsítható helyekre szorítva, az erdőirtásokat kevesebbitse és az uradalmi legeltetéseket lehetőleg mérsékelje.

A harminczas évek másik felében már az erdőrendezéssel kezdett foglalkozni, a termési táblákhoz évek hosszú során által nagy szorgalommal gyűjtötte s állította össze az adatokat, úgy hogy a szálerdők terméstáblái már a 40-es években, a sarjerdők az ötvenes és hatvanas években készültek el; ezeket a hercegi uradalmakban mai napig is használt táblákat később, vagyis 1887-ik évben, még az ákácza termési tábláival egészítették ki.

1833-dik évben Ferdinand herceg a murányi nagy kiterjedésű uradalom felmérését rendelte el, miután ezt 1838-dik évben idegen mérnökök befejezték, Greiner Lajos hozzálátott az erdők benső felméréséhez és becsléséhez, úgy hogy 1846-dik évtől 1850-ig ezen urada-

lom erdőségei számára 9 nagyobb üzemosztályra rendes üzemtervet készített s az erdőkihasználást és kezelést ezek alapján azonnal életbe is léptette.

A többi erdőt a végleges rendezésig, vagyis az üzemtervek elkészítéséig, ideiglenes üzemtervek alapján kezelték.

Hogy az erdőrendezést Greiner Lajos a murányi uradalomban kezdte meg, ez azért történt, mert ennek az uradalomnak kellett a garamvölgyi uradalmi vasgyárakat szénnel és tüzelőfával ellátni s hogy a kihasználásokban tulkapás ne történjék, ez ellen az üzemtervekkel biztosította az uradalmat, de egyszersmind tartósan biztosította a vasgyárak jövőjét is.

A minő lelkiismeretesen ügyelt Greiner Lajos az erdőkihasználásokra, éppen úgy szorgalmazta az első időszakban és ezután is az erdőfelújításokat. Mesterséges kulturái egész a 40-es évek első feléig mennek vissza, sőt hogy magasabb hegységekben, nevezetesen a gömörmegyei Királyhegy-lánczolat körül az alantabb fekvő erdőségeket lavinák, kőgörgetegek és zord légáramok ellen megvédje, még az 50-es években maig is fennálló véderdőt jelölt ki, s a zordonabb fekvésű helyeket, a sokaktól félreértett védpászták fentartása mellett taroltatta le, hogy a mesterségesen beerdősített közök csemetéit a hideg légáramok káros hatásai ellen megoltalmazhassa.

Mindezekből látható, hogy a hercegi erdőkezelés — az akkori időkhöz képest — már az első időszakban is szakszerű volt, sőt a mint a leírt tényekből látható, már akkor oly intézményeket léptettek életbe, melyeket negyven év múlva — magán és közgazdasági

szempontokból — az állam is szükségeseeknek talált s azokat törvénnyel szabályozta is.

A *faértékesítés* az első időszakban csak ott mondható jelentékenyebbnek, hol egyszersmind helyben vagy közelben vasgyári vagy más ipar volt. Ilyen csak a murányi, káposztafalvi és szittnyai uradalomban létezett. A két előbbiből a garami, sztraczenai és káposztafalvi uradalmi vasgyárakat látták el szénnel és tüzelőfával, sőt a murányi uradalom szénfáját idegen vasgyáraknak is eladták, a szittnyai uradalom pedig a selmeczbányai kincstári ezüstkohókhoz szállított szenet.

A többi uradalmakból csak kevés tűzifát és épületfát adtak el, mert a jobbagyság, hol erdők léteztek, majdnem mindenütt faizási joggal birt. Az alvidéki erdők nagyobb részét legeltetésre, makkoltatásra és gubacsszedésre használták fel s miután az uradalmi gazdaságok zöme az alvidéken van, a legeltetést s makkoltatást leginkább ezek használták, azonban az előbbinek káros hatása az alvidéki, sőt több helyen a felvidéki erdőkben még ma is látható.

Nagyobb szabásu haszonfa kihasználás csupán a murányi uradalom polonkai erdőhivatalában volt, mely fájának legértékesebb részét szelvényekre fűrészelté föl s a Garam folyón tutajokon piacra szállította. Jelentéktelennek mondható a sumjáczi és murányi erdőhivatalok szelvénytermelése, mert az leginkább csak vasgyári és helyi fogyasztásra szorítkozott.

Nyomasztólag hatott az erdők jövedelmezőségére az a körülmény, hogy a vasgyárak a szénért és tüzelőfáért csak annyit fizettek, hogy ők is, meg az erdészet is

valamelyes jövedelmet mutathassanak ki, a gazdaság pedig az erdészettel egyesítve lévén, az erdei élvezetek külön számba nem jöttek, hanem azokat a gazdasági jövedelmekkel egyesítették, egyszóval az erdészetet akkorában a vasgyárak és mezőgazdaság kiegészítő eszközének tartották.

Az első időszakban tehát ez volt az erdészet képe!

1851-dik évben Ferdinand herczeg elhalálozván, a herczegi hitbizományi uradalmak örököse, fia, Ágoston herczeg Ő fensége lett, kinek első nagy horderejű tette az volt, hogy 1853-dik évben az erdészetet a gazdaságtól elkülönítette, hogy minden gazdasági ág önmaga tartsa föl magát s a czélszerűségnek megfelelőleg gazdálkodjék és fejlődjék, mely intézkedés után az urbéri rendezést is megkezdették s gyors egymásutánban 98 község határában 1880-dik évig befejezték, csupán 4 község maradt hátra bizonyos jogi szempontból a 80-as évek elejére.

A második időszak tehát az 50-es évek első felében vette kezdetét, a midőn az erdészetet a mezőgazdaságtól elválasztván függetlenítették, az urbéri rendezések révén pedig az erdészet lassankint a jobbágyság erdei élvezeteitől is, bár nem egyszerre, de fokozatosan évről-évre megmenekedett.

A mezőgazdaság elválasztásával az erdészet jövedelmei javulni kezdtek, mert a gazdaságnak az addigi élvezetekért most már fizetni kellett, az urbéri rendezések pedig abba a helyzetbe juttatták, hogy az erdőket lassanként jobb karba hozhatták és akadálytalanabbul rendezhették, mely előnyök mind az

erdőkezelést, mind a gondozást megkönnyítették, az erdők érdekében tett célszerű intézkedéseket pedig előmozdították.

A tagosítások előhaladásával az erdőrendezés is mindinkább előhaladt, úgy hogy az 50-es évek elejétől 1880-ig az üzemterveket a tömegszakozás alapján az uradalmi erdőségek hátralevő legnagyobb részére elkészítették s azokban a rendszeres kezelést azonnal életbe is léptették.

Mindezek daczára az erdei jövedelmek a 60-as évek végéig szembetűnőleg nem gyarapodtak, mert a kezelés leginkább csak szén- és tűzifatermelésre szorítkozott s a gazdaság is a legeltetést s makkoltatást kedvezményes árakkal fizette; de már a 70-es évek elején ez az állapot megváltozott, az ipar hazánkban nagyobb lendületet vett, ehhez és a fokozatosan szaporodó építkezésekhez már több faanyag kellett, a kereslet felrázta a tisztí kart s a haszonfa kihasználás — a szén- és tűzifatermelés helyett — előtérbe kezdett lépni, melynek következménye az lett, hogy a kevesbbedő szén és tűzifa miatt a 70-es és 80-as években a garamvölgyön két kohót beszüntettek s a régi szerkezetű, egyszerű fűrészeket megnagyobbitották és jobb karba helyezték.

Ez a második időszak képe!

A harmadik időszak a 80-as évek elején kezdődött, a midőn az erdőtörvény életbe lépett, a haszonfa kereslet pedig oly nagy lett, hogy a keskeny szelvényárura is kiterjeszkedett.

Az erdőtörvény intézkedései nem találták a hercegi erdészetet készületlenül, mert a mint azt első

időszakra vonatkozó leírásunkban kimutattuk, itt már korábban is sok oly intézkedés történt, melyről az erdőtörvény gondoskodott, nevezetesen a kihasználásokat és beerdősítéseket rendes üzemtervek alapján eszközölték, a legeltetéseket lehetőleg korlátozták, véderdőket jelöltek ki, az erdészeti személyzet pedig nagyobbára törvényes képesítéssel bíró tisztekből állott. Az erdőtörvénytől való eltérés tehát leginkább abban állott, hogy a hercegi üzemterveket a tömegszakozásra állapították, az erdőtörvény pedig a térszakozást írja elő. Ennek a követelménynek a 90-es évek első feléig az uradalom — 16 murányuradalmi üzemterv kivételével — szintén megfelelt s már mai napság az összes hercegi erdőt rendszeres üzemtervekkel láttuk el; mert a fenti 16 pótüzemterv is a jelen fordaszak végéig hatóságilag mint olyan van jóváhagyva, mely a tömegszakozásról térszakozásra — a rendszeres üzemtervek elkészültéig — ideiglenesen át lett dolgozva.

Az összes üzemtervek száma 123, melyekből 62 szálerdőre, 41 sarjerdőre, 4 cserező erdőre, 2 legelőerdőre és 14 véderdőre szól.

Ezen üzemtervek alapján kezelünk:

99627.15	kat. hold szálerdőt,
29998.81	„ „ sarjerdőt,
435.81	„ „ cserező erdőt,
510.87	„ „ legelőerdőt,
3663.45	„ „ véderdőt.

Megjegyezzük: hogy a legelőerdőket 120 éves fordában, a véderdőket pedig az azokkal határos szálerdők fordái szerint kezeljük, betartván utóbbiaknál

a törvényesen előírt kihasználási módot, feltéve: hogy egykor az ily korlátolt kihasználás kifizeti magát, mai napság még erről nem lehet szó.

Ebből látható, hogy a hol a feltételek a szálerdőüzemnek megfeleltek, a hercegi erdőségekben első sorban mindenütt a szálerdőüzemet alkalmazták és most is alkalmazzuk.

Ezeknek az üzemterveknek előírásait nemcsak a kihasználások, de a felerdősítések tekintetében is szigorúan betartjuk, úgy hogy túlhasználatok sehol elő nem jönnek, a beerdősítések pedig mindenütt folyóban vannak.

A királyhegyi havasokon levő véderdők felső övét 1888-dik évben 1650 méter tengerszin feletti magasságig emeltük föl s ma a közbeeső havasi legelőterületekből — melyeknek egy része a haszonerdőkbe is benyulik — mintegy 1544 kat. holdat sikeresen beerdősítettünk.

Hogy pedig a legeltetések még inkább korlátozzuk s hogy az uradalmi mezőgazdaságon is segítsünk, a többi erdők pedig zavartalanul tenyészhessenek és növekedjenek, a füleki uradalomban 998.⁴⁸, a baloghvári uradalomban 662.⁴⁵, összesen 1660.⁹³ kat. hold erdőterületet engedtünk át hatósági jóváhagyás mellett a mezőgazdaságnak részben mesterséges takarmánytermelésre, részben pedig mesterséges legelőkre, melyekért a gazdaság a füleki uradalomban Balogfalván és Guszonyán --- --- --- --- --- 182.²⁷ a baloghvári uradalomban Szutorban --- --- 110.⁰⁰ a csábrághi uradalomban Méznevelőn és a Sándori pusztán --- --- --- --- --- 467.⁴⁰

a vacsi uradalomban Pusztá-Vacson és Pusztá-	
Szt.-Lőrinczen	528.84
összesen	1288.51

kat. hold gazdasági területet engedett át beerdősítési célokra, melyeket — néhány állandó rétnek és szántóföldnek alkalmas területek kivételével — az erdőterületbe kebeleztünk be s tényleg nagy részben már be is erdősítettek. Ezen kívül a füleki és baloghvári uradalomban két legelőerdőt alakítottunk s a hátralevő makkos erdők legeltetését is hatóságilag mindaddig megengedték, míg azok letaroltatnak, illetve előtilalomba jönnek. Mind-ezeket a kedvezményeket, mint fentebb mondtuk, csak azért adtuk a gazdaságnak, hogy a többi erdőt a gazdasági legeltetésektől megóvhassuk.

Ezeket a főbb irányelveket előrebecsátva, számot adhatunk általánosságban és részletekben a hercegi hitbizományi erdészeti jelenlegi állásáról, azzal a megjegyzéssel: hogy Ágoston herceg 1881-dik évben elhalálozván, a hitbizományi uradalmak legidősebb fiára, *Fülöp* herceg Ö fenségére szállottak, a ki uradalmainak főkormányzatát jelenleg is önmaga vezeti.

I. ÁLTALÁNOS LEÍRÁS.

Fülöp Szász-Coburg-Gothai herczeg Ó Fensége összes magyarországi birtokai, kivétel nélkül hitbizományi vagyont képeznek, s a szepesi központi Kárpátok aljától — kisebb-nagyobb megszakításokkal — egész Kecskemétig nyulnak le, s Szepes, Gömör Kis-Hont, Nógrád, Hont, Borsod, Heves s Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megyékben terülnek el, s így klimájuk különfélesége következtében azokban hazánk összes uralkodó és alárendelt fanemei és cserjéi előjönnek.

Az összes erdőbirtok az üzemtervek alapján *143,963⁸³ kat. holdat* tészén.

Ebből : Állományerdő --- --- --- 122.488.67 k. h.

Bekebelezett tisztások --- --- 8.082.87 „ „

Véderdők --- --- --- 3.663.45 „ „

Összes erdőterület --- --- 134.234.99 k. h.

Állandó rétek és legelők az erdőkben, s azok körül --- 4.604.65 „ „

Havasi legelők a királyhegyi véderdők fölött --- --- 1.920.08 „ „

Terméketlenségek az összes területben. --- --- --- 3.204.11 „ „

E kimutatás kapcsán megjegyezzük: hogy az erdőterületbe bekebelezett tisztások nagy részét már beerdő-

síttették, s a legközelebbi revíziókor a beerdősítetteket is részletesen ki fogjuk mutatni.

Az erdőkben fentartott állandó rétek a védszemélyzet szénailletményének kielégítésére, a vad táplálására, s a még fenmaradó széna a fuvarosoknak kiegészégére szolgálnak, — a legelőkön pedig az összes erdészeti személyzet engedélyezett tejelő marhája, és az erdei fuvarosok igavonó ereje táplálkozik.

Az erdőállomány áll 43% fenyvesekből

25% tölgyesekből

32% egyéb lombfánemekből.

Az átlagos évi fatermés 253.354 tm^3 .

Az erdőkihasználás és felújítás az üzemtervek alapján történik, melyeknek előírt és hatóságilag jóváhagyott rendelkezéseit szigoruan betartjuk.

Az összes hercegi erdőket házilag kezeljük, vagyis az uradalom nemcsak a nyers fatermelést és kiszállítást, de a fának különféle ipari és kereskedelmi célokra való feldolgozását félégyártmány alakjában önmaga eszközli, s a termelési-helyeken, fűrészeken, csertörőkön avagy központosított rakhelyeken nagy és kis vevőknek mint kész árut adja el, kik aztán a megvett félégyártmányt vagy nyers fát a maguk költségén továbbítják. — Ez alól kivételt csupán a cserépvári és csábrághi erdőhivatal képez, hol mind a haszon- mind a tűzifát az uradalom termeli ugyan, de az erdőből a vevő szállítja ki, s a fakiszállítást köteles legfeljebb egy év alatt foganatosítani.

A nagyobb eladásokat közhírré teszszük, és zárt ajánlatok mellett versenyre bocsátjuk, a kisebb eladásokat

pedig évről-évre megállapított árszabályzat alapján eszközöljük.

A termelést és gyártást az uradalom házilag azért vette saját kezébe, mert a múlt tapasztalatai igazolták, hogy a tövön való eladás mellett a vevők — dacára a szerződéseknek — a vágásokat haszonfára rosszul használták ki, s az erdőkben mind a termelésnél, mind a kiszállításnál sok kárt okoztak, a vágások felujítását a késedelmes kiszállítással, s a vágásokban visszahagyott rendetlenségekkel késleltették, s az általuk eszközölt gyártásért, illetve készáruvá való feldolgozásért — bár az ehhez kellő fűrészműveket az uradalom bocsátotta rendelkezésükre — oly magas százalékokat vontak le a nyersfa értékéből, hogy az ily eladás vajmi keveset jövedelmezett.

A házi kezeléssel tehát a haszonfa mennyiség tetemesen megszaporodott, uradalmi felügyelet mellett az erdők is több kimélethez részesülnek, a felujítások a rendes időben eszközölhetők, mert a fát a vágásokból egy év alatt kitakarítják, végre a gyártás előnyének tetemes része az uradalomé marad.

A haszonfa-kihasználás nagyobb mennyisége a 80-as években és a 90-es évek elején már szükségessé tette a 70-es években megnagyobbitott és megjavított fűrészművek eltávolítását, s korszerű és nagyobb fűrészek felállítását, hogy az évi vágások haszonfája feldolgozható legyen.

A *fakihasználás* a fenyvesekben — különösen a lúczfenyvesekben — a nedvkeringés idejében történik, hogy az uradalom a kérget is hasznosithassa, melyből

házi kezelés mellett szintén tekintélyes jövedelem folyik be. A csert mint kész árut tört állapotban adjuk el, s csertörökre a régi fűrészek hajtó műveit használjuk fel.

A lombosokat majdnem kivétel nélkül ősszel és télen vágjuk akként, hogy a haszonfa-kihasználás a tűzifa-termeléssel egy időben történik, mely utóbbit a fenyvesekben is éppen úgy eszközlik, hogy a vágások a jövő beerdősítések számára tisztán maradjanak.

Termel pedig az uradalom a fenyvesekben lúcz, jegenye, erdei és veres fenyő rönköket 18 cm. vastagságtól fölfelé, épületi fát, bányafát, s a lúcz és jegenyefenyőből cellulose fát, mely utóbbi czélokra csak azt fordítjuk, mely rönkfára nem alkalmas. — Fasindelyekre pedig rendesen azt a fát fordítjuk, mely a kellő hosszúságot más czélra ki nem adja, vagy az ejtés, vagy más körülmény miatt egyes részeiben megsérült, de jó hasadása s egészséges állapota következtében még sindelyekre alkalmas.

A lombosokban tölgy rönköt, épületi fát, telegráf-póznát, és bányafát, továbbá bükk, juhar, gyertyán rönköt termelünk, utóbbi fanemből azonban, mint ilyen, kevés termeltetik. — Egyes helyeken cser és nyár sőt égerfát is értékesítettünk bányafára.

Ezekre a czélokra nem alkalmas többi fát mind a fenyvesekben, mind a lombosokban tüzi és szénfának dolgozzuk föl, s mint ilyent értékesítjük, ott azonban, hol uradalmi vasgyárak léteznek, a szenítést az erdészet maga eszközli, s a szenet loco gyár értékesíti, ebből azonban vajmi kevés haszna van.

Ebből látható, hogy a fa kihasználás és hasznosítás az uradalmi erdőkben lehető belterjesen történik, mert minden fát céljának megfelelőleg értékesítünk.

A *fakiszállítás* a vágásokból a fűrészekre, vagy rakhelyekre — a polonkai erdőhivatal évi fatermésének egy részét kivéve, mely a Hronyecz patakon és a Garam folyón történik — igavonó erővel eszközöltetik, mert másutt csak igen nagy költséggel lehetne a hegyi patakokat, s a Garam-folyó legfelsőbb részét faszállításhoz berendezni. — Ezen okból, és mert a tengelyen való szállítással a fa minőségében nem szenved annyit, és mert az anyagkihozat a szárazon szállított fából nagyobb, s az áru értékesebb és keresettebb, az uradalom jövőben sem gondol több vízi szállítást berendezni, mint a mennyivel bir, annál is inkább. mert fűrészkei kivétel nélkül oly központositó helyeken vannak, a hová a fának bármely irányból való tengelyeni szállítása lehetséges és jutányos, melyet a kellő számban létesített erdei utak még inkább előmozdítanak. — Tekintettel volt továbbá az uradalom a fűrészke elhelyezésekor még arra is, hogy azokat főközlekedő utak mellé építsék, hogy a gyártmányt a vasútakhoz akadály nélküli szállíthassák.

Ily módon sikerült a költséges vízi építkezéseket elkerülni, s a szállítás költségeit a fentérintett előnyök elére mellett annyira mérsékelni, hogy az uradalom a vízi szállítás hiányát egyáltalán nem érzi, s fuvaros erőben sem szűkölködik, — mert a fűrészke *erdőhivatalonként* lévén megoszolva, mindenütt elegendő fuvarerő áll az uradalom rendelkezésére, melynek még az a

humanus jó oldala is van, hogy a nép keresettel bír, s munkaadójához, az uradalomhoz és tisztséghez ragaszkodik, s azzal békés viszonyban és egyetértésben él, s durva kártételekre, vagy nagyobb mértékű erdőmegkárosításokra nem vetemedik.

A fentiek következtében tutajját kivételesen csakis a polonkai erdőhivatal termel, s ezt a Garam-folyón szállítja tovább; a többi fenyves szálerdőkkel bíró erdőhivatalok fájukat leginkább rönkökre, épületi és bányafákra dolgozzák fel, meghagyván a tutajfa termelést oly erdőbirtokosok részére, kik előnyös fekvésüknél fogva a fát mesterséges vízi művek nélkül is képesek vizen szállítani, vagy a kik a vízi szállítás érdekében, mint a kincstár, erdőségeinek nagy kiterjedése] miatt, tetemes áldozatokat hozhatnak.

A rönkfa feldolgozása a fűrészeken nagy gonddal, s a kereskedelmi követelményeknek és a lehető legnagyobb kihozatoknak megfelelőleg történik, azért minden fűrész mellé szakképzett erdész mint fűrészkezelő van alkalmazva. — Ennek utasítása mellett történik a rönkfa osztályozása és 2 centimeter vastagságnyi különbzettel való külön rakásoltatása, hogy bizonyos vastagságú tönkökből — tekintettel a legnagyobb kihozatra — a legmegfelelőbb anyagot termelhessék. — Felügyel a gépek kezelésére, munkásokra, csertörőre és a lúzcsernek gondos kezelésére stb. s évről-évre kimutatja anyagkihozatait s az elért pénzbeli eredményeket.

A pagonykezelőknek pedig fel kell ügyelniök arra, hogy a vágásokban minden fát megfelelő célokra dolgozzanak föl, s hogy a fűrészekre és csertörőkre kifogás-

talan fát és csert szállítsanak, s ebben őket az erdőhivatalok is ellenőrzik.

Legtöbb gondot okoz a bükkfának mint haszonfának szelvényekre való hasznosítása, melyet eddigelé ily célra kisebb mennyiségben használtak fel, de ha a most foga-
natba vett újabbi kísérletezések a repedezés ellen cél-
hoz vezetnek, azt is nagyobb mértékben használjuk
fel szelvényekre.

A vágások kitakarítása — mint azt már fentebb is említettük — egy éven belül történik, csupán a szénítés huzódik el kivételesen másfél évig.

A *vágások beerdősítése* mesterséges úton akkor történik, ha a vágásokat teljesen kitakarították.

Fenyőszálerdőkben a vágásterületeket 3 éves, csak mély rétegű talajban 4 éves lúczfenyőcsemetékkel ültetjük be, az erdei és veresfenyő ültetésekhez 2 éves csemetéket alkalmazunk, csak mély, korhanydús talajban 3 éveseket; — e két utóbbi fanemet azonban leginkább mészhegységekben használjuk. — Sekély rétegű, kevésbé gyomos talajon — kevert állapotban — lúcz, erdei és veresfenyő maggal is történnek beerdősítések, ott pedig, a hol letarlandó állabokat telepítünk alá, ez az alátelepítés lúcz- és jegenyefenyő maggal történik; bükkállabokban pedig alátelepítésre juhar- és köris-
magot is alkalmazunk. — A bükkösök fenyőmaggal való alátelepítését leginkább csak magas hegységekben üzzük.

Tölgyszálerdők hiányos vágásait és letarlás előtti makkos állabjait tölgymakkal kapáljuk alá, valamint a hiányos sarjerdőket is tölgymakkal pótoljuk; üdébb talaj-

ban és mélyedésszerű helyeken kivételesen az utóbbi időben a gyertyán maggal való vetést is alkalmazzuk.

A futóhomok területeken a beerdősítések töre metszett ákác csemetékkel, jobb homokon töre metszett tölgy-csemetékkel, makk alákapálással és ákác-magvetéssel történnek a hol csak lehetséges 2 évi köztes használatokkal. — A csemete ültetésekhez 2—3 éves ákác és 3—4 éves töre metszett tölgy-csonkokat veszünk.

A magot és makkot az uradalom maga szedeti, csak kivételes években szerzi azt be idegenektől, ha mag- vagy makktermés nincs. — Magpergetőkkel minden felvidéki erdőhivatal bír, s a fenyőmagból jó magtermő év után el is ad.

A csemetéket az uradalom maga neveli, s inkább fölös, mint kevesebb számban, e szerint mindenütt képes a beerdősítéseket az üzemtervek előírásai szerint évről-évre teljesíteni, melyekkel a letarolt területeken mindenütt folyóban van; sőt a tisztások kiültetését, s véd-erdők kiegészítését is teljes buzgalommal fogatosítja, s utóbbiakat már jóval az erdőtörvény életbe lépte előtt sikeresen folytatta, s ma is folytatja.

A csemetékkel való ültetés a magasabb hegységben tavasszal történik, közép- és előhegységekben, valamint a homokosokon ősszel is, de itt is kisebb mértékben, mint tavasszal. A magvetést tavasszal, a tölgy-makkültetést azonban leginkább ősszel fogatosítjuk, ha attól nem kell félni, hogy a makkot a vadsertések kipurják.

A fűnyomástól mind a csemetéket, mind vetéseket — a tavaszi ültetések befejezése után — felszabadítjuk.

Előhasználatok, nevezetesen *szállalások* a második időszakban a 70-es évek közepéig az alvidéki uradalmakban, különösen a szittnyai uradalomban, leginkább tölgyhaszonfára tettetek, főleg oly helyeken, hol az évi kihasználásokból maradványok léteztek, most az ily gazdálkodás mindenütt szigoruan be van tiltva. Gyéritések szálerdőkben — a véderdők kivételével — a forda közepe körül, tehát 40—50 év között foganatosíttatnak, többszöri gyérités a költséges kezelés miatt ki nem fizeti magát; azután később már csak a száraz fát távolítjuk el kis eladásokra az állabokból, vagy pedig, ha a fa értékesebb, azt is megfelelő haszonfázélokra dolgozzuk fel. — Sarjerdők gyéritését nem üzzük, de az ákáczosokból — hol a fa becsesebb — az elnyomott avagy kiszáradt fát kiszedetjük és értékesítjük.

Mellékhásználatok. A legeltetést az uradalom még ott is korlátozza, a hol azt bizonyos mértékben az üzemtérvek szerint engedélyezni is lehetne, mert ennek hátrányait az uradalom a multból ismeri, ennek következtében még az uradalmi gazdaságoknak is csak ott adunk erdei legelőt, a hol még makkos erdők léteznek és csak az előtilalom idejéig. Más állabokban — kivéve az edelényi erdőhivatalt — sem az uradalmi gazdaságoknak, sem pedig idegeneknek legelőt nem adunk. Az uradalmi fuvaroserő legelőt az állandó erdei legelőkön és lekaszált hegyi s erdei réteken kap, vagy pedig kivételesen oly gyérzárlatu állabokban az előtilalmi időn kívül, melyek a félfordaszakban letarlás alá kerülnek. A makkot és gubacsot árverés útján adjuk el, de a makkoltatás idejét utóbbi időben csakis február hó vé-

géig engedélyezzük, az árveréseknél azonban kikötjük, hogy az uradalom a felerdősítésekhez szükséges makkot ingyenesen bárhol szedetheti s hogy vevő a makkszedés ideje alatt sertéseit a kijelölt helyekről más helyekre terelni tartozik.

Fükihasználás az ültetvényekben tiltva van s azt kivételesen és különös engedély kikérése mellett csak ott engedélyezzük, a hol oly buja fütenyészet van, mely a csemetékre nézve már nyáron át is káros. Más helyeken — mint fentebb mondtuk — a csemetéket az elnyomatástól tavasszal felszabadítjuk.

Alomszedés szintén tilos s annak szedése szénégetők számára csak az erdei réteken és legelőkön, továbbá mély utakban és árkokban van engedélyezve.

Erdőmegkárosítások rovarok által. Ezek közül a luczfenyvesekben a betüző szút (*Bostrichus typographus*) s a hatfogu szút (*B. chalcographus*) emlithetjük föl, melyek a 70-es évek első felében a murányi uradalom sumjáczi erdőhivatalában egyes helyeken ijesztőleg léptek föl, de idejekorán észrevétetvén, a bajt négy év lefolyása alatt szerencsésen elfojtottuk s ma, a hol szülepett egyes fák az állabokban bárhol mutatkoznak, azokat levágjuk s lepedőkbe felfogott kérgüket és galyaikat gondosan megégetjük. Ily módon a szúpusztítás megszűnt rém lenni. Vágások homlokvonalain s az ölfában most is előjönnek, de a vágások továbbhaladása, illetőleg folytatása s az ölfa felszenítése következtében évről-évre ártalmatlanabbak lesznek.

Az erdei fenyőkben előjön itt-ott a fenyőbéltröny két faja is (*Hylesinus piniperda major et minor*), de

ezen csak szórványosan mutatkoznak s észrevétetvén, fenti módon pusztíttatnak el.

Említést érdemel továbbá a vonalos szú (*Bostrichus lineatus*), mely leginkább a rönk és farakhelyeken mutatkozik, de az ily fákat a czélba vett árukra azonnal feldolgozzák.

A tölgyesekben — különösen a makkos erdőkben — némely években a bucsus pohók (*Phalaena bombyx processionea*) és a közönséges gyaponc (Ph. *bombyx dispar*) hernyói pusztítanak, továbbá a homoki tölgyesekben a tölgyesodró (Ph. *tortrix viridana*) hernyói s ilyenkor azután minden védekezés hiába való. Szerencse, hogy ez a csapás egy évnél tovább ritkán tart.

Más rovarok eddigelé sem a fenyves erdőkben, sem pedig a lombosokban jelentékeny károkat nem okoztak.

Az ákáczosokban a paizstetű a múlt évben elpusztult, de addig sem bizonyult annyira károsnak, hogy szívásától a fák elpusztultak volna, annál több kárt okoz a cserebogár pajodja (*Melolontha vulgaris*) és a kis cserebűly (*Melolontha solstitialis*) a futóhomok-kulturákban; ezek ellen az egyedüli védelem a talajforgatás, előleges felszántások, köztes használatok és a csemeték megkapálása; ekkor a pajodok felszínre kerülve elpusztulnak, vagy verőfényes napokon a talaj felszínére vetve, önmaguktól is elvesznek. Másutt és más talajokban is előjön a pajod, de nem oly mértékben, mint a homokosokon, a hol még az 5—10 éves csemeték gyökérzetét is körülragja és semmivé teszi. E helyen természetesen csak azokat az erdőmegkárosítókat soroltuk fel, melyek az uradalmi erdőkben érezhetők vagy

szembeötlő károkat okoznak, a kevésbbé káros rovarokról — melyek mindenütt előjönnek — e helyen említést nem teszünk.

Az erdőfelügyeletet s az összes erdei és faiparkezelést s annak üzleti részét s az azokkal kapcsolatos összes teendőket következő személyzet teljesíti: 1 erdőigazgató, 1 erdőigazgatósági erdész, 1 okmánytárnok, 1 erdőrendező, 1 erdőmérnök, 1 erdőrendezősegi segédtsízt, 2 számvevő, 12 erdőhivatali főnök, kik közül 9 egyszersmind pagonykezelő, 13 külön pagonykezelő erdőtízt, 12 erdőhivatali segédtsízt, 6 fűrészekelő erdész, tehát számra 51 tsíztí személy, kikhez jön a murányi uradalom négy erdőhivatalának pénztárát kezelő 1 közös pénztárnok és 1 közös pénztári ellenőr, 1 erdészeti orvos Vereskőn, továbbá 2 rendszeresített és 5 rendkívűli uradalmi ügyész, kik azonban a más szakmák jogi ügyeit is végzik s azoktól aránylagosan szintén fizetést huznak. Ugyanezen viszony áll fönn a többi, nem tsíztán uradalmi orvosokra is.

A murányuradalmi négy erdőhivatalon kívűli erdészeti pénztárakat — két pénztár kívételevel — az erdőhivatali főnökök segédjeikkel kezelik, a vacsi és baloghvári erdészeti pénztár kezelésével pedig ugyanott a gazdasági számtartót bízták meg.

Az erdővédelmet 98 erdőőr, 9 erdőlegény; a vadóvást 3 pagonyvadász és 2 vadaskerti legény teljesíti; az erdővédeccsel azonban a pagonyvadászok és legények is kötelesek.

A fűrészeken 4 képesített gépészt és 6 fűrészmestert alkalmaztunk, de a szittnyai, illetve pusztatepliceskei

gőzfűrészen a gépész a fűrészmesteri teendőket is ellátja, lévén az ottani fűrész kisebb a többiekénél, s csak nappali termelésre van berendezve.

Mindezen személyzet — az 5 ügyészt és a nem tisztán uradalmi orvosokat kivéve — rendszeresített és nyugdíjképes. A vezető és kezelő tisztek — a 7 régebbi tiszttel leszámítva — mind belföldi képesítéssel bírók, a segédtisztek erdészeti akadémiát végzettek, s nagyrészen már az államvizsgát is letették. Az erdőőrök kivétel nélkül szakvizsgázottak.

A tiszti rangfokozatok következők: I. oszt. erdőmester, II. oszt. erdőmester, erdőgondnok (régente erdőbíró), főerdész, erdész, I. oszt. erdőhivatali segédtiszt, II. oszt. erdőhivatali segédtiszt. A pénztári és számvevői személyzet előléptetések esetében az I. oszt. erdőmesteri rangig emelkedhetik, ugyyszintén megtartja címét az erdőrendezőségi személyzet is, de rangfokozatban és fizetésben mint a többi erdőtiszt emelkedhetik.

Az összes erdészeti ügykezelés és a tiszti s alantas személyzet feletti felügyelet, illetőleg főellenőrzés az erdőigazgatóra van bízva, a ki — mint a többi szakigazgatók — a bécsi központi igazgatóságnak van alárendelve, valamint az ügyészek és számvevők is attól függnék. Az erdőigazgatóság székhelye Jolsván, Gömör-megyében van.

Az erdőhivatali főnökök alantas közegeiket ellenőrzik, hogy az üzemtervek értelmében működjenek, s az előirt szolgálati szabályzatokat betartsák s a véd-személyzetre, munkásokra és fuvarosokra felügyeljenek; ellenőrzik a fűrészszemélyzetet, a munka- és fuvarbéreket

— a kezelőtisztek segélyével — megállapítják, bevételeket és kiadásokat a pénztárba utalványoznak stb., de az ellenőrzés hiányából eredő hibákért vagy károkért alantas személyzetükkel egyetemlegesen felelősek. Ott, hol a hivatalfőnök kezelőtiszt is, a könyvvitel számbeli részét a mellé helyezett segédtiszt vezeti, egyebekben ugyanazon hatáskörrel bír, mint a murányuradalmi erdőhivatali főnökök.

A pagony és fűrészkezelők egyszersmind számadótisztek is; a reájuk bízott vagyon kezeléséről s gazdálkodásukról számolni tartoznak, de hogy külső teendőiktől el ne vonassanak, irodai teendőik s számadási könyveik egyszerűsítve vannak, s így mindkét feladatuknak eleget tehetnek. Egyébként a pagonyok, vagyis erdőgondnokságok nagysága is ahhoz van mérve, hogy az azokban előforduló minden munkákat, erdővédelmet egy kezelőtiszt mindenütt ellenőrizhesse, s hogy pagonyát teljesen ismerje, mert csak így lehet képes figyelmét mindenre kiterjeszteni s a reá bízott vagyont helyesen kezelni, megvédeni és megfelelőleg hasznosítani. A pagonyok, vagyis erdőgondnokságok nagysága 5—7000 kat. hold között váltakozik, sőt három 5000 holdon alól van; négy pedig olyan, a hol a pagonyok nagysága a 7000 holdat meghaladja, de ezekben — egyet kivéve — segédtisztek is segédkeznek.

Hogy a szolgálatban zürzavarok, félreértések, hivataltan beavatkozások elő ne jöjjenek, s hogy a tisztség és alantas személyzet a felelőséget egy vagy más tényeért másokra ne hárítsa, s magát esetleges mulasztásaiért ki ne beszélhesse; továbbá, hogy felesleges, időt rabló irodai munkáktól, illetve kérdezősködésektől megkímélve

legyen, s hogy ezen idejét inkább a külső szolgálatnak szentelje, a belső és külső szolgálati teendőkre szolgálati szabályzatok vannak kiadva, melyekben minden állásu tisztnek és alantás személynek köteleességei egyenként elő vannak írva, melyeket pontosan betartani tartozik. Magától értetlik, hogy rendkívüli esetekben az alantások feletteseikhez kötelesek fordulni s azoknak rendeleteit kötelesek bevárni.

A szolgálat ilyen szervezésével — a szolgálati szabályzat keretében — minden tiszt bizonyos önálló hatáskörrel is bír, de tetteiért azután annál nagyobb felelősséget is visel. A hatáskör önérzetét emeli, a felelősség pedig teendőinek pontos végzésére sarkalja, s e két tényező egyesítve, az uradalom javára válik. A versenyt előmozdítja az a körülmény is, hogy minden tiszt, rendes évi számadásain kívül köteles minden általa folytatott üzembről, külön-külön mérleget egybeállítani, s abban sáfárkodását kimutatni, a kik azután kezelésükkel kiválnak, azok fizetésükön és előléptetésükön kívül több irányban, nevezetesen: személypótlékban, gyermeknevelési segélyben, vagy szorult helyzetekben előlegekben, szerencsétlenség esetén pedig adományokban részesíttetnek, melyet a véd és a többi alantás személyzetre is kiterjesztenek. Ily módon a kenyér ur és a szolgálati személyzet között oly viszony állt elő, mely az utóbbiakat a hála mellett fokozott tevékenységre is buzditja, tudván azt: hogy odaadó szolgálataért jutalmát mindenki megkapja, s aggkorában, vagy pedig munkaképtelenség esetében nyugdíjban részesül, mely halála után családját is megilleti.

II. RÉSZLETES LEIRÁS.

Leírásunk bevezető részében kifejtettük, hogy Greiner Lajos erdőigazgató mindjárt működése első éveiben a hercegi magyarországi erdőbirtokokat — tekintet nélkül nagyságukra, de azok fekvése és szétszórtsága szerint — a könnyebb felügyelet, ellenőrzés és hivatalos érintkezés szempontjából, továbbá tekintettel a hasonló erdőkezelési és gazdálkodási viszonyokra, 12 erdőhivatalra osztotta be. Ezt befolyásolta természetesen az is, hogy az erdészet az első időszakban a mezőgazdasággal közös háztartást folytatott s pénztárilag is egyesítve volt, tehát az erdőhivatalokat is a gazdasági hivatalok közelében kellett felállítani; a murányi nradalomban azonban ezt nagy kiterjedése és geográfiai fekvése miatt tenni nem lehetett, miért is itt a gazdasági hivatal mellett 4 erdőhivatalt is létesítettek, noha a 4 erdő hivatalnak a gazdasági hivattal és pénztárral együtt való számvitele elég nehézkes volt.

Noha ez időtől kezdve a viszonyok igen sok tekintetben megváltoztak, mindazonáltal a régi beosztás a fent felsorolt indokokból mai napig jól megfelelven, szükségtelen volt azt megváltoztatni.

Ezek az erdőhivatalok következők:

1. Murányi	erdőhivatal	7. Füleki	erdőhivatal
2. Vizesréti	„	8. Szittnyai	„
3. Polonkai	„	9. Csábrághi	„
4. Sumjáczi	„	10. Edelényi	„
5. Baloghvári	„	11. Cserépvári	„
6. Káposztafalvi	„	12. Vacsi	„

Az első négy erdőhivatal a murányi uradalomban fekszik, a többi erdőhivatalok a hasonló nevű uradalmak neveit viselik, csupán a cserépvári erdőhivatalhoz csatolták kicsisége miatt a hozzá legközelebb fekvő hevesi erdőt.

Lássuk tehát egyenként ezeknek az erdőhivataloknak jelenlegi erdőkezelési és gazdálkodási állapotjait, melynél megjegyezzük: hogy ebben a leírásban az egyes erdőhivatalok sommás adataival számolunk be, s tájékozással, valamint az erdőberendezés és kezelés megítélhetése céljából az erdőhivatalok geográfiai, légtüneti, hidrográfiai és geológiai rövid leírását is előre bocsátjuk.

Az egyes erdőhivatalok helyrajzi fekvését a megyékben való helyzet szerint adjuk meg, mert az északi szélesség és keleti hosszúság szerinti meghatározásokat egyes erdőhivatali kerületek nagysága és szétszórtsága miatt körülményeseknek tartottuk.

1. Murányi erdőhivatal.

(Murányi uradalom.)

Fekszik Gömörmegye felső részében, a Murányvölgy legfelső végén. Az erdőhivatal székhelye Murány, melynek tenger szín feletti magassága: 394 méter.

Nagysága: 16095.46 kat. hold.

Ebből: Állomány erdő	--- --	13.352. ₃₀	kat. hold
Bekebelezett tisztások	--- --	574. ₇₂	” ”
Véderdő	--- --	87. ₅₈	” ”
Összes erdőterület		14014. ₆₀	kat. hold
Kijelölt állandó rétek és legelők az erdők között	--- --	1319. ₅₆	” ”
Terméketlenségek az összes területben	--- --	761. ₃₀	” ”

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok.

Az erdőterületből 12289.₂₀ k. h. a magas hegységekbe, 1725.₄₀ k. h. a középhegységekbe esik, megjegyezvén: hogy a magas hegységek közé azokat a hegyeket számítjuk, melyek 600 méter és ezen felül való tengerszín feletti magasságokban fekszenek, középhegyek alatt ellenben azokat értjük, melyek 200—600 méter magasságok közé esnek, az ezen alóli emelkedéseket az előhegyek vagy síkságok közé soroljuk s azok alatt alább is ezeket fogjuk érteni.

Általában mondható, hogy ezen erdőhivatal területének zöme 800—1200 méter magasságok közé esik. Legnagyobb hegye a Klyak, mely 1391 méter magas.

A klíma a fenti magasságokból kifolyólag zord, a tél hosszú, de alól a fővölgyben és az alább fekvésű hegyoldalokon eléggé mérsékelt, mert a legtöbb hazai gyümölcs a völgyben előfordul s ha az időjárás kedvező, teljesen meg is érik. Derek, fagyok gyakoriak. Az őszi és tél hosszú lévén, csapadékokban gazdag.

Kőzet és talaj. A tulajdonképeni murányi hegységet és annak messze terjedő fensikjét a triasz mészs

képezi, az aljban dolomit mész is előfordul. A Murány városától lejjebb fekvő erdőségek alapköze a gránit, gneisz agyagpala és szórványosan kvarcz. Mindezek a kőzetek a fatenyészetnek elég kedvezők, de a fővölgybe néző meredek és sziklás mészkő hegyoldalokon a fatenyészet a talaj sekélysege és száraz állapota miatt silány.

Vizekben a murányi hegység fensíkja szegény s csak itt-ott jönnek elő kisebb források, egyedül az erzavói fővölgyben és a murányvári hegy tövében van két nagyobb patak, melyeknek összefolyásából Murány alatt a Murány folyócska támad, de itt a fausztatásra minden jelentőségét elveszítette, mert a faiparüzem Murányban van egyesítve.

Előjövő fanemek. Lucz, jegenye, erdei és veres-fenyő, alantabb fekvésben bükk, gyertyán és kocsánytalan tölgy s az alárendelt lombos fanemek minden neme. A veres és erdei fenyő csak jelentéktelen mennyiségben jön elő.

Területszerint a fenyőfélék 46⁰/₀-ot, a kocsánytalan tölgy 2⁰/₀-ot, a bükk s egyéb lombfanemek 52⁰/₀-ot foglalnak el.

A fent kimutatott erdőterületből 80 éves fordá mellett szálerdő-üzemben kezelünk: 6 üzemosztályt 10.869³⁵ kat. hold terjedelemmel s 25.812 *tm*³ évi fatermással, ezek között van egy 87⁵⁸ k. h. nagyságu véd-erdő is; 40 éves sarjerdő-üzemben pedig: 3 üzemosztályt kezelünk 3145²⁵ kat. hold területtel s 4878 *tm*³ fatermással, tehát az átlagos évi fatermés 30690 *tm*³.

Az évi összes fatermésből mintegy 50⁰/₀-ot haszonfá gyanánt értékesítünk, készítvén belőle fűrészrönköket — mely célra a bükk- és tölgyfát is felhasználjuk, —

továbbá épületi és bányafát, s végre fenyő cellulose fát. A bánya és cellulose fát rendszeren a 16 cm-en alóli fából termeljük, s azt 10 cm felső vastagságig használjuk ki. A haszonfán kívül felmaradó többi fát, valamint a fűrészhulladékfát is tűzifára s nagyobb részben felszénítésre fordítjuk s mint ilyent nagy és kis vevőknek adjuk el. Az uradalmi vasgyárakba szállítandó szenet az erdészet égeti, idegen gyárak pedig a megvett szénfát helyben magok szénitik.

A felsoroltakon kívül termelünk luczfenyőkérget is, melyet szintén házilag használunk ki és tört állapotban értékesítünk.

A rönkfa felfűrészelésére Murányban 70 lőerejű gőzfűrész van felállítva s 3 kerettel, 1 kettős és 1 egyes körfűrészszel fenyő, bükk és tölgy szelvényeket, a kereslet idején épületi fát is készít, a főszlyt azonban a fenyőszelvények termelésére vetjük. Az átlagos rönk középátmérője 26.2 cm, 0.258 tm^3 köbtartalommal, mely bizonyosságot tesz arról, hogy a fát műcéléokra a lehetőségig kihasználjuk. A rönkök előirt hossza: 4.75 m, s a mi erre ki nem telik, 3.80 m hosszúsága vágják ki. A tiszta anyagkihozat 1 köbméter rönkfából 53.2%.

A göngyökben termelt kéreg megtörésére Murányban a régi yizifűrészrt rendeztük be. 1 ürm³ összegöngyölt kéreg sulya 10 cm felméret mellett 110 kg-ot ad, ebből a kihozat 80%, tehát 10%-al kevesebb mint alább a sumjáczi erdőhivatalban, mely onnét ered, hogy a nagy távolokból és sziklás utakon szállított kéregből utközben sok elkallódik. A vizesréti erdőhivatal kérgét szintén a murányi csertörőre szállítja.

Mindezeket az árukat loco fűrész és csertörő szerződéses nagy vevőknek adjuk el, havi átadások mellett. Vasuti állomás Murányban van.

A *letarlás* fenyőszálerdőkben a kéregnyerés végett, — de a téli nagy havak miatt is, — rendszeren a nedvkeringés idejében, tehát tavasszal és nyáron át történik; a lombszálerdőket és sarjerdőket ellenben ősszel s a hol lehet télen át is vágják, még pedig a fenyőszálerdőket tarvágással, a lombszálerdőket pedig vetővágással.

A haszonfatermelés a szén és tüzifatermeléssel egy időben történik, fenyőerdőkben a rőzsét felégetik, lomberdőkben pedig sorosan felrakásolják, hogy a beerdősítés, a fakiszállítás után, akadály nélkül történhessen s a meglevő vagy életre jövő kelvény el ne nyomassék.

A *beerdősítés* a fenyőtarvágásokban a talaj rosszabb vagy jobb minősége szerint 3 és 4 éves iskolázatlan luczfenyőcsemetékkel történik, a bükszálerdőket pedig ez idő szerint a letarlás előtt 1—2 évvel, de a letarlás után is lucz, jegenye, juhar és kőrismaggal telepítjük alá, a sarjerdők hiányait pedig tölgyekkel és gyertyánmaggal pótoljuk.

A *felügyelő személyzet* áll két pagonykezelő tisztből — kiknek egyike hivatalfőnök is — és két erdőhivatali segéd tisztből és egy fűrészkezelő erdészből, kik mindnyájan Murányban laknak.

A *védyszemélyzet* 8 erdőőr és 1 erdőlegényből áll. A fűrésznél 1 gépész, 1 fűrészmeister és 48 munkás, a csertörőnél pedig 12 munkás dolgozik.

2. Vizesréti erdőhivatal.

(Murányi uradalom.)

Fekszik Gömörmegye felső részében, a Murány-völgy közepén. Az erdőhivatal székhelye Vizesrét, melynek tengerszin feletti magassága 291 méter.

Nagysága: 20349.96 kat. hold.

Ebből: Állományerdő	---	---	---	18679. ₂₂	kat. hold
Bekebelezett tisztások	---	---	---	826. ₂₆	” ”
Véderdő	---	---	---	68. ₀₈	” ”
Összes erdőterület	---	---	---	19.573. ₅₆	kat. hold
Állandó rétek és legelők az					
erdők között	---	---	---	453. ₉₂	” ”
Terméketlenségek az összes					
területben	---	---	---	322. ₄₈	” ”

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok.

Az erdőterülethől 8644.₆₅ k. h. a magas hegységekhez, 10.928.₉₁ k. h. a középhegységekhez tartozik. Legmagasabb hegyei: a zdichavai és kis-rőczei határban a Rovnya 1480 és a Kakashegy 1411 m magassággal, a hová a fatenyészet egészen felhatol. A magas hegyek zöme a 700—1100 m magasságok közé esik, a középhegyek pedig váltakozva Süveténél egész 236 méter magasságig jönnek le. A klíma a magas hegyekben zord, de mégis szelidebb mint a murányi hegységekben; lévén ezen hegyek — mint a magyar Alföld felé hajlók — lefelé a legmagasabbak, a déli meleg légáramokat homlokban kapják, tehát a hó is hamarabb elolvad rajtuk. Az alantabbi hegységekben a klíma mérsékelt s azokon a lombfák minden neme, a völgyekben pedig

minden gazdasági növény és gyümölcs tenyészik. A csapadékok, a vidék erdős állapota következtében eléggé bővek, késői fagyok és korai derek csakis a nagyobb magasságokban fordulnak elő.

Kőzet és talaj. Ennek az erdőhivatalnak hegységeit a gneisz, gránit és a palák alkotják, csak legalsóbb részében, a terület mintegy egy-tizedében a triásmész tulnyomó. A talaj mindenütt jó, az aljakban mély rétegű s az erdőtenyészetnek igen jól megfelel, de ahol a mészkő az uralkodó, a meredek, sziklás lejtők faterenyészte szegény s beerdősítésük nehezen sikerül.

Vizekben, a mészhegységet kivéve, a szóban forgó erdőhivatal eléggé bővelkedik, a völgyekben mindenütt források fakadnak, s elég nagy patakokat képeznek, de a felső patakoknak igen sziklás, az alsóknak pedig rövid és ellapályosodott természete miatt fausztatásra nem használják, melyre máskülönben, alább, a sarjerdők dorong és galyfája nem is alkalmas.

Előjövő fanemek. A felsőbb régiókban lucz, jegenyefenyő és bükk, az alsóbb részeken, hol sarjerdő üzemeltetnek, a lombfák minden neme s helyenként erdei fenyő is előfordul, melyeket terméketlenebb helyeken előkultúrál ültettek s erre a célra most is felhasználjuk.

Terület szerint elfoglalnak a fenyők 13%-ot, a kocsánytalan tölgy 25%-ot, bükk és más lombos fák 62%-ot.

A fentebb kimutatott erdőterületből 90 éves szálerdőüzemben négy üzemosztályt kezelünk 3802.₇₈ k. h. terjedlemmel s 7602 tm^3 évi fatermással, ebben két üzemosztály 68.₀₈ k. h. nagyságu véderdő; ezeknek legnagyobb része fenyvesekből áll; 40 éves sarjerdőüzemben pedig 12 üzem-

osztályt kezelünk 15770.⁷⁸ k.h. területen — ebben ismét van egy 27.⁰⁰ k.h. nagyságu üzemosztály 20 éves fordával kezelt cserező erdő — összesen 38155 tm^3 faterméssel; tehát az átlagos évi fatermés összeségben 45,757 tm^3 térszen.

Hogy itt a sarjerdőüzem tulsulyban van, annak tulajdonitható, mert az állabok sok oly fanemmel elegyesek, melyek szálerdőüzem kezelésre nem, vagy kevésbbé alkalmasak, ezért a szóban forgó erdőt már a multban is mint sarjerdőt kezelték, mely annál inkább lehető volt: mert a murányvölgyi idegen vasgyárak a szénfát elég jól fizették s maig is fizetik. Most azonban a sarjerdők magasabb pontjait luczfenyővel, alsóbb részeit pedig tölgyekkel pótoljuk és javítjuk s így jövőre, — ha az megokolt lesz — könnyebben átmehe-
tünk szálerdőüzembe. A szálerdők fatömegéből mintegy 70%-ot használnak ki haszonfára, nevezetesen fűrészrönkökre, épületi és bányafára s cellulosefára, ehhez a haszonfa-tömeghez jönnek a sarjerdőkben létező rönk, épületi s bányafára alkalmas tölgyhagyásfák, melyek a sarjerdők fatömegének 5—6%-át teszik ki. A fenmaradó többi fát mint szénfát az idegen és uradalmi vasgyáraknak adjuk el olyformán: hogy az uradalom számára fentartott fát az erdészeti önmaga szeniti föl s a vörösvágási gyárba szállítja, a többit pedig idegen vasgyárak égetik szénné. A termelt luczfenyő-kérget a murányi csertörőbe szállítják, a hol azt a murányi kéreggel megtörve — kölcsönös elszámolás nélkül — együttesen adjuk el.

A rönkfa felfűrészelésére a nagy-rőczei határban turbinával hajtott 30 lóerejű, 2 keretes és 2 kör-

fűrészkes fűrész dolgozik, melyen fenyő, tölgy, bükk és juharrönköket fűrészselnek, utóbbiakból azonban aránylag a fenyőkhöz képest, keveset termelnek. A nyert fűrészszelvényeket, továbbá a bánya- és cellulosefát — éppen úgy mint Murányban — nagy vevőknek adjuk el. A vasúti állomás távolsága a fűrészről $3\frac{1}{2}$ kilométer. A fűrészrönkök átlagos középvastagsága $25\text{ cm} = 0.231\text{ tm}^3$, tiszta anyagkihozata 53.7% .

A *letarlás és beerdősítés* ugyanazon módon történik, mint a murányi erdőhivatalban.

A *felügyelő személyzet* 1 erdőhivatali főnökből, 3 pagony és 1 fűrészkezelő erdőtisztből áll; a *véd-személyzet* pedig 12 erdőőről és 3 erdőlegényből. A pagonykezelő tisztnek egyike Nagy-Röczen, másika Lubenyikön, a harmadik pedig Köviben s a fűrészkezelő a nagy-röczei fűrészben lakik. A fűrészben 1 fűrész-mester és 21 munkás van alkalmazva.

3. Polonkai erdőhivatal.

(Murányi uradalom.)

Fekszik Gömörmegyében, a Garamvölgyben, alsó részével Zólyommegyével határos. Az erdőhivatal székhelye: Polonka, melynek tengerszint feletti magassága 628 méter.

Nagysága 21.839.25 kat. hold.

Ebből: Állományerdő	---	---	---	---	17.493. ₃₃	kat. hold
Bekebelezett tisztások	---	---	---	---	1.715. ₈₈	„ „
Véderdők	---	---	---	---	1.319. ₆₆	„ „
Összes erdőterület	---	---	---	---	20.528. ₈₇	kat. hold.

Állandó rétek és legelők az erdők között --- --- ---	434. ₃₄	kat. held
Havasi legelők a véderdők fölött a királyhegyi lán- czolaton 1650 m-en felől ---	409. ₁₀	" "
Terméketlenségek az összes területben --- --- ---	466. ₉₄	" "

Emelkedési viszonyai, klímája és csapadékok.

Az összes erdőterület a 600 méter tengerszín feletti magasságokba, tehát a magas hegyek közé esik, melyeket a Garamvölgy, illetve Garamfolyó két részre oszt, s a jobbparti erdőségek legmagasabb csucsai 1274 métertől 1741 méterig (Bartkova csucs) emelkednek, az erdők zöme pedig mintegy 900—1300 m. közepes magasságok közé esik; a balparti erdőségek legmagasabb csucsa az 1441 méter magas Fabova, mely körül a 100—500 méterrel alacsonyabb beerdősült hegyek csoportosulnak. A klíma a hegyekben zord, alól a völgyben enyhébb, úgy, hogy itt az őszi rozs is tenyészik. Csapadékokban gazdag.

Kőzet és talaj. Uralkodó kőzet a gneisz, helyenként gránittal felváltva, továbbá csillám, chlorit és agyagpala, melyek mindenütt kitünő erdei talajt szolgáltatóknak. A Garam balparti erdőségeknek a murányi hegységgel határos részében a triaszmész lép előtérbe, mely igen sziklás természete miatt már soványabb erdőtalajt ad. Általában véve azonban a fenyvesek fatenyészete a murányi uradalom ezen erdőhivatalában a legkedvezőbb, mert az erdők zöme a Greiner-féle termési táblák szerint a II. és III. termőhelyi osztályokba esik.

Vizek. A Garam folyón kívül, mely mint fentebb mondtuk — az egész erdőhivatalt két részre osztja, mindenütt bővizű mellékpatakok vannak, melyeken a multban vízi csuszornyák segítségével a szénfát a völgyek elé szállították és ott szenítették fel, de ettől az uradalom később eltért, mert a csuszornyák készítése, fentartása s a fa lehányása a völgyekbe többbe került, mint a fának a helyszinén való felszenítése és a szénnek az eredeti helyről a vasgyárakig tengelyen való szállítása. Ma tehát csak a závadkai határban levő Hronyecz patakot használják rönkfausztatásra, melyet vízzel a Sztoski uszagútból táplálnak; a szénfát azonban itt is a vágásokban szenitik föl. A Hronyecz pataknak is megvan az a hátránya, hogy kisebb vizállásnál benne az erősebb tönkők megfeneklenek.

Előjövő fanemek. Lucz, jegenyefenyő s kevés veres és erdei fenyő, a lombosokból a bükk s kevés juhar jó elő, az alárendelt fanemekből pedig a rakottya, rezgőnyár és madárberkenye.

Terület szerint elfoglálnak a fenyvesek 87⁰/₀-ot, bükk és egyéb lombfák 13⁰/₀-ot, mely erdők 10 üzemosztályban kivétel nélkül 90 éves szálerdőüzemben kezeltetnek. Ezek között 3 véderdőüzemosztály is van 1319⁶⁶ kat. hold területtel.

Évi fatermés: 40673 tm^3 , melyből a fenyőfa a terület arányában 35386 tm^3 -t tesz ki, ebből 70⁰/₀ haszonfa, melyet azelőtt tutajfára s fűrészrönkökre, mostantól kezdve azonban csak fűrészrönkökre használunk ki. Ha a befejezéséhez közelálló tiszolcz-breznó-

bányai vasútvonal kiépül, a haszonfatömeg emelkedni fog, mert lehetővé válik, itt is bányafát termelni. A többi fenmaradó fát szén és tüzfára dolgozzuk fel s mint faszenet és lángfát a garmvölgyi uradalmi vasgyáraknak adjuk el; az utóbbi célra a fűrészhulladékfát is értékesítjük. A luczfenyőkérget itt is kihasználjuk.

A rönkfa felfűrészelésére Polonkán 80 lóerejű gőzgép van felállítva, mely 4 fűrészkeretet, 1 kettős és 2 egyes körfűrész, egy deszkagyalupadot és vasesztergát hajt; ez utóbbit gépkopások és törések esetében a legszükségesebb gépfelszerelések készítésére, illetőleg kijavítására használják. *A luczfenyőkérget* a régi vizfűrész épületében levő és turbinával hajtott fogashengerekkel törik meg. Miután az uradalom ezt a fűrész csak ez évben kezeli házilag, a fűrészanyag és luczkéreg kihozatokra biztos adataink még nincsenek.

A letarlás a téli nagy havak, de luczkéregnyerés tekintetéből is a nedvkeringés idejében tarvágásokkal történik, a midőn az összes haszon- és tüzfát egy időben dolgozzák föl, a rőzsét pedig feltüzelik, hogy a vágásokat annak idejében akadálytalanul beerdősíthessék. A beerdősítés a multban eszközölt kétszeri feldolgozás mellett — midőn a tüzfát a haszonfa kiszállítása után egy évvel későbbén vágták ölekbe — igen nehezen ment s hatását nemcsak a drágább beerdősítő költségekben, de a hiányosabb beerdősítésekben is éreztette. Ettől tehát el kellett térni.

A beerdősítés az egész erdőhivatal területén kivétel nélkül mesterségesen történik, még pedig a talajminőség szerint 3—4 éves iskolázatlan luczfenyőcsemetékkel, a véd-

erdők övében a lúczfenyőcseméték mellett a czirbolya-fenyőt is sikerrel alkalmazzuk, a magasabb pontokon, valamint a meredek és sziklás helyeken pedig a henye-fenyőt is ültettük, mely két utóbbi fanemmel magvetéseket is eszközöltünk, a csemeteültetés azonban eddigelé ott jobb eredménnyel járt, a mi tisztán annak tulajdonítható, hogy a csemetekertek csemetái jobban gondozhatók, míg ellenben a magvetéseket a záporosók bemossák, az erős derek pedig az egyes kelvényeket a földből kiemelik, sőt a magot nem ritkán madarak és egerek is kiszedik, mely hátrányok ellen csemetekertben még is jobban lehet védekezni. A véderdőövbé felvett és a haszonerdőbe bekebelezett havasi legelőterületekből egy évtized alatt a mai napig 797 kat. hold területet sikerrel erdősítettünk be.

A *felügyelő személyzet* áll: 1 hivatalfőnökből, 1 erdőhivatali segédtisztból, 3 pagonykezelő tisztből és 1 most állandósítandó fűrészkezelő erdészből. Az egyik pagonykezelő Polonkán, a másik Závadkán, a harmadik Helpán lakik. A *védyszemélyzet* 12 erdőőr, 1 erdőlegény és 1 cserkészvadászból áll, ki erdőőrzést is teljesít. A fűrésznél 1 gépész, 1 fűrészmaster és 64 nappali és éjjeli munkás van alkalmazva; a csertőrön pedig husz munkás talál nyáron és őszön át foglalkozást.

A polonkai erdőhivatal területén háziipar gyanánt a nép zsindelykészítéssel s több iparos faedények készítésével is foglalkozik.

4. Sumjáczi erdőhivatal.

(Murányi uradalom.)

Fekszik Gömörmegye legfelsőbb részében a Garam s részben a Gölnitz völgyében, tehát ezen erdőhivatal területének egy része, nevezetesen a Gölnitz folyó bal partján fekvő sztraczenai pagony, Szepesmegyébe van bekebelezve. Az erdőhivatal székhelye: Sumjác, melynek t. sz. f. magassága 890 méter.

Nagysága: 30.440.⁹⁹ kat. hold.

Ebből: Állományerdő	--- --	23.553. ⁷¹	k. h.
Bekebelezett tisztások	--- --	999. ⁹⁴	„
Véderdők	--- --	1.944. ¹⁰	„
Összes erdőterület		26.497. ⁷⁵	k. h.
Állandó rétek és legelők az erdők között	--- --	1.762. ⁸⁸	„
Havasi legelők 1650 méter t. sz. f. magasságon felül a királyhegyi lánczolon	---	1.510. ⁹⁸	„
Terméketlenségek az összes területben	--- --	669. ³⁸	„

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok.

Ezen erdőhivatal erdőségeinek egy része a királyhegyi lánczolat körül, más része a gömöri érczhegységnek a Garam folyó felé fekvő oldalán, harmadik része pedig a Gölnitz folyó mindkét oldalán terül el. Az első két részt tehát a Garam folyó, utóbbit pedig a Gölnitz folyó osztja ketté, a két főrészt pedig, a Királyhegyet és gömöri érczhegységet összekötő beszni ki vizválasztó különíti el egymástól, mely legmélyebb helyén 1000 méter t. sz. f. magassággal bír.

A királyhegyi lánczolat legmagasabb csúcsa az 1943 méter magas Királyhegy, melynek lánczolatán a Közép havas 1878 és az Orlova csúcs 1841 méter magas. Ezen főcsúcsok nyulványai és oldalai 1650 méter magasságtól lefelé $\pm$ 900 méterig képezik a királyhegyi lánczolat körüli erdőségeket, tehát ezeknek az erdőknek zöme 1000—1300 méter magasságokban terül el.

A gömöri érczhegység oldalán a legmagasabb hegy az 1398 méter magas Tresznik és az 1384 méter magas Kypro, melyek alatt az erdőségek egész 800 méter magasságig nyulnak le. Ugyanezt mondhatni a gölnitz-völgyi erdők magasságára is, azzal a különbséggel, hogy itt a hegymagasságok csupán 1126 méterig emelkednek, tehát e két helyen az erdők főállaga a 900 és 1100 méter közép magasságokba esik. Ennek az erdőhivatalnak erdőségei mind a magas hegyek közé tartoznak.

Ezen magasságokból kifolyólag a klíma zord, a tél hosszú s rendszeren 6 hónapig tart, az évi középhőmérsék az erdőhivatal területén $4-5^{\circ} C$ közt váltakozik, a hol csak tavaszi gazdasági növények tenyésznek és semmiféle gyümölcs nem terem. Csapadékokban gazdag, fagyok, derek koraiak és hosszan tartók.

Kőzet és talaj. A Királyhegy alatti erdőségek alapközete a gneisz, itt-ott gránittömbökkel, csillám- és chlorit-pala; az aljakban pedig előjön a vörös, zöld és szürke agyagpala, sőt a telgárti pagonyban nagyobb területen porfir is található. A gömöri érczhegység kőzete ugyanaz, de alsó része a Garam folyó balpartján, mely a murányi és polonkai erdőhivatalokba benyulik, egész

le a Garam folyóig triasz-mészből áll. A Gölnitz folyó menti erdők közete — a királyhegyi láncolat felső részeit leszámítva, hol az alapkőzet gneisz — szintén triasz-mészből és dolomit-mészből állanak. A gneisz és agyagpala mindenütt jó talajt ad s az erdőtenyészetnek jól megfelel, mészkőhegységekben pedig csak ott mondható jónak, hol a hegység kevésbbé meredek és sziklás, a dolomittalaj ellenben rossz s rajta a fatenyészet silány, mert repedékes természete miatt a talajvizet maga alá bocsátja, azért is itt a feltalaj éretlen korhanyból áll.

Vizekben, illetve patakokban a Királyhegy alatti erdőségek völgyei gazdagok, de rövid folyásuknál és igen sziklás természetüknél fogva vízi szállítások berendezésére kevésbbé alkalmasak; a Garam balpartján lévő mészhegységek patakjai vízszegények, a víz azokban több helyen a mészkőzet üregeiben elvész s más távolabbi helyeken ismét napfényre jő, azért is sem egy, sem más helyen a patakokat vízi szállításra nem használják, egyébként is a vas- és fűrészművek a fővölgyben úgy helyezvék el, hogy a tengelyen való szállítás a gyá-
rak közelsége miatt költségesnek nem mondható.

Előjövő fánemek: Lúcz, jegenye, erdei és veresfenyő, a két utóbbi fánem a mészhegységekben fordul elő, még pedig elég szép számban. A lombosokból előjön a bükk, rezgőnyár, rakottya és madárberkenye, mely két utóbbi fánem a lúczfenyővel egészen 1650 méter magasságig, vagyis az erdőtenyészet véghatáráig húzódik, hol azonban már inkább bokoralakban nő, idáig feljő a veresfenyő és a vadribizke is. Ezen a magasságon felől már csak a henyefenyő tenyészik, mert a

zord légáramok a többi fánemek hosszahajtásait rendszeresen leperzselik és lefagyasztják, az 1500 méter magasságon felől a fatenyészet csak ott nem fagy le, a hol vagy helyi, vagy fatenyészeti védelemben részesül, de a szélső fák csúcsai és éjszaki oldalai itt is lefagynak. Hegygerinczeken vagy nyílt helyeken álló facsóportok s egyenként előjövő lúczfenyőpéldányok a létért az elemekkel óriási küzdelmet folytatnak, hosszahajtásait lefagyván, galyaikkal szélességben terjeszkednek, melyek a lehullt tűkben, illetőleg az ezekből támadt korhanyában gyökeret eresztenek, azontul fölfelé irányulva, önálló egyedekké válnak s néha egy anyatörzset számtalan ily törzsecske vesz körül, melyek egymás védelme alatt mennek lassanként előre; de annál jobban növekednek az alattok álló s általuk védett állabok. A fatenyészetnek 1650 méter magasságban csakis az a rendeltetése van, hogy az alsó fatenyészet meg legyen védve s hogy azt növekedésében a zord légáramok ne gátolják. Ebben a magasságban zárt állabok képzésére, a mint azt a természet is mutatja, csakis a lúczfenyő alkalmas.

Terület szerint elfoglalnak a fenyők 89%-ot, bükk s egyéb alárendelt lombosok 11%-ot, mely állabokat kivétel nélkül 90 éves szálerdőüzemben kezelik és 11 rendszeres s 5 véderdő-üzemosztályba osztották be.

Évi fatermés 41.488 tm^3 , mely fatömegből a fenyők területi arányban 36.924 tm^3 tesznek ki s miután itt a haszonfakihasználás a legbelterjesebb, utóbbi mennyiségben a haszonfatömeg 80%-ot képvisel, melyet nagyobbára fűrészrönkökre, épületi, bánya- és cellulose-

fára dolgoznak föl. A többi haszonfára nem alkalmas fát szénégetésre és tüzfára használjuk s az itteni uradalmi vasgyáraknak mint szén- és tüzelőfát a fűrész-hulladékokkal együtt adjuk el, mely utóbbiból szintén szenet égetünk. A lúczkéregből ebben az erdőhivatalban termelik a legnagyobb mennyiséget, mert a fenyő-állabok leginkább lúczosokból állanak (80%).

A *rönkfa felfűrészelésére* az erdőhivatal nagy terjedelme miatt s a nyersfa és készanyag-szállítások olcsóbbítása végett két fűrész van felállítva, még pedig az egyik a Garam völgyén Vereskőn, a hol 70 lóerejű gőzgép és 30 lóerejű turbina egyesítve képezi a hajtóerőt s hajt 3 fűrészkeretet, 2 körfűrész, egy csertörőt és egy vasesztergát; a másik fűrész a Gölnicz völgyén Pusztapolón 30 lóerejű turbinával felszerelve, 2 fűrészkerettel és egy körfűrészszel dolgozik.

A vereskői fűrészben az átlagos tönk vastagsága $26\frac{1}{2} \text{ cm} = 0\frac{1}{264} \text{ tm}^3$ köbtartalommal, Pusztapolón az átlagtönk vastagsága ugyanannyi s épp oly köbtartalommal. A tiszta anyagkihozat mindkét helyen $54\frac{7}{10}\%$. Egy 10 cm felméréssel és 110 kg súllyal bíró 1 ürköbméter összegöngyölt lúczfenyőkéreg súly szerint 90% piaczi árut ad.

Mind a szelvényeket, mind a tört csert szerződéses nagy vevőknek adjuk el, loco fűrész és csertörő s onnét vevők továbbítják, még pedig Vereskőről a 15 kilométer távolságra eső murányi, Pusztapolóról pedig a 19 kilométer távolságra fekvő dobsinai vasúti állomásokra. A vasúti állomásokig az áruk szállítása vevők költségén igavonó erővel történik.

A *letarlás* éppen úgy, mint a többi lúczfenyvesekkel bíró erdőhivatalokban s ugyanazokból az okokból késő tavasszal és nyáron a nedvkeringés idejében történik s a haszonfát a szén és tűzifával egyszerre használjuk ki, télen csak alsóbbfekvésű haszonfára és lúczfenyőkéreg termelésre nem alkalmas állabokat vágjuk. Gondoskodunk arról is, hogy a vágásokat a kihasználás után a rőzsétől és apróbb galyaktól felégetéssel, a a későbbi mesterséges beerdősítések érdekében megtisztítsák. A kihasználás tarvágásokkal történik, csupán két üzemosztály 1200—1400 méter magasságban fekvő s éjszaki zord fekvéssel bíró vágásaiban alkalmazunk pásztás vágásokat, alább azonban itt is a tarvágásokat üzzük.

A *beerdősítés* szintén akként történik, mint más erdőhivatalok fenyveseiben lúczfenyőcsemetékkel, de lúcz-, jegenye-, erdei és veresfenyő-maggal is alkalmazunk fészkes vetéseket és alátelepitéseket vágatás előtt álló 0₆—0₇ zárlatu állabokban, különösen déli és keleti fekvésű meredek, sziklás vagy száraz, sekély talaju hegyoldalakon, hol a csemeteültetés és letarlás után kevesebb sikert ígér. Ezek az alátelepitések még a legszárazabb mésztalajon is elég jó sikert mutatnak. A mesterséges kulturák sikerét emeli a fűnyomástól való tavaszi felszabadítás, miért is ezt évről évre fogatosítják.

A véderdők övébe, de a haszonerdőkbe is sok havasi területet osztottunk be, honnét hajdan az erdőtenyészetet a határtalan legeltetések leszorították. Ily területekből a 70-es évek első felétől kezdve máig

747 k. hold területet a legszebb sikerrel ültettünk be lúczfenyőcsemetekkel s most már igen zord, sziklás és köves helyeken — lúczfenyővel elegyítve — czirbolya és henyefenyőt is alkalmaznak. A csemetekerteket mindenütt az ültetés helyeinek, a mennyire lehet, közelében készítik.

A *felügyelő személyzet* áll: 1 erdőhivatali főnökből, 1 erdőhivatali segédtisztból, 4 pagony- s 2 fűrészkezelő erdőtisztból. Az erdőgondnokságok székhelyei: Vereskő, Telgárt, Vernár és Sztraczena; a fűrészkezelők pedig a fűrészeken laknak. A *védyszemélyzet* 12 erdőőr és 2 erdőlegényből áll.

A vereskői fűrészben 1 gépész, 1 fűrészmeister és 44 munkás van alkalmazva; a csertörön 1 csermeister és 25 férfi- és nőmunkás, a pusztapolói vizifűrészben pedig 1 fűrészmeister és 27 munkás foglalkozik.

5. *Baloghvári erdőhivatal.*

(Baloghvári uradalom.)

Fekszik Gömörmegye közepén, a Rima, Balogh és Ratkó völgyén, innét három kerületre, nevezetesen: a rimaszécsi, baloghi és ratkói kerületekre oszlik. Az erdőhivatal székhelye Meleghegy, mely a kerületek középpontjába esik, ennek t. sz. f. magassága 215 méter.

Nagysága: 16.426.⁰⁷ kat. hold.

Ebből: Állományerdő --- --- --- --- 15.200.²⁶ k. h.

Bekebelezett tisztások --- --- --- 798.⁵³ „

Összes erdőterület 15.998.⁷⁹ k. h.

Állandó rétek és legelők az erdők

között --- --- --- --- --- --- --- --- 190.⁶⁸ k. h.

Terméketlenségek az összes területben 236.⁶⁰ „

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok.

A baloghvári erdőhivatal erdőségei mondhatni a megye közepét szelik keresztül mintegy 55 kilométer hosszában, alsóbb részében községi birtokok szakgatják ugyan meg, de felsőbb részében — a felső baloghi és ratkói területben — már teljesen összefüggő egészet képeznek. Az emelkedés viszonyai változók, kezdve az előhegyektől egészen a magas hegyekig. Az egész erdőhivatalból 87% a közép hegyekre, 11% a magas hegyekre és 2% az előhegyekre, illetőleg síkságra esik. A magas hegyek legmagasabb csúcsai az 1095 méter magas Visni Vrch és a 965 méter magas Nemcov Vrch a ratkó-bisztrói határban. A klíma, miután a hegyek alakulásának inkább déli és délkeleti fekvése van, mindenütt mérsékelt, sőt az előhegyekben és a közép-hegyek aljában már annyira szelid, hogy itt minden gazdasági növény és gyümölcs s egyes helyeken a szőlő is tenyészik. A csapadékok elég gyakoriak.

Kőzet és talaj. A magas hegyekben uralkodó kőzet a gneisz, csillám- és agyagpala, a középhegységekben a trachyt és szénsavas mész, a középhegyek aljának és az előhegységnek pedig mély agyagtalaja van. A talaj az erdőtenyészetnek mindenütt megfelel, de a korábban tulhajtott juhlegeltetés nyomai a makkos tölgyállabokban most is láthatók, jelenleg azonban a talaj — a legeltetés tilalmazása óta — szemmel láthatólag visszanyeri üdeségét és a kultúra iránti fogékonyságát.

Vizekben, illetve patakokban csakis a felső, vagyis ratkói kerület gazdag, alább vagyis a trachyt és mészhegységben, valamint az előhegyekben szegény. Víziszállításra, a hegység különböző alakulása miatt, a felső kerület sem alkalmas.

Előjövő fanemek. A magasabb hegységben és a közép hegységnek ezekkel határos felsőbb részeiben a bükk tulnyomó, azon alól a kocsánytalan tölgy és a gyertyán jó elő s még lejjebb, a hol a középhegyek mélyebben ereszkednek le a kocsányos, kocsánytalan és csertölgy, közbe-közbe gyertyánnal és mezei juharral keverve. Azonkívül mindenütt előjönnek mint alárendelt fanemek a rezgőnyár és rakottya.

Terület szerint elfoglalnak a bükk és más lombosok, --- --- --- --- --- --- --- --- 50%-ot
a kocsánytalan, kocsányos és csertölgy --- 41%-ot
végre a fenyvesek --- --- --- --- --- --- --- --- 9%-ot

A fenyvesek az alsóbb részekben erdei fenyőből, a magasabb és éjszakibb pontokon lúczfenyőből állanak s előbbieket leginkább oly helyekre telepítették, a hol azokat a talaj kimerültsége, vizszakadások és a talaj sziklás természete miatt előkultura gyanánt kellett segítségül venni. Az erdei fenyvesek jó nagy részét tölgyekkel is alá telepítették s most a fenyvesek letarolás, illetőleg kiszedés alá kerülván, alattuk teljes tölgyserdény és sarjadék áll, mely semmi utánjavítást nem kíván.

Évi fatermés az egész erdőhivatal területén 29.144 tm^3 , melyből mintegy 10%-ot haszonfára, nevezetesen rönkre, épületi és bányafára, zsindelyekre, a többi tüzi és szénfára dolgozzák föl. A faértékesítés

ebben az erdőhivatalban nem mondható éppen kedvezőnek, de évi fatermését mégis értékesítheti, különösen azóta, mióta az uradalom a veresvágási kohót megszerezte, mely a ratkói kerület évi fatermését szénben használja fel, melyhez a baloghi kerület felső része is bizonyos részben hosszajárul. A többi fát a rimaszécsi és baloghi alsó kerületben tűzifa alakjában, valamint az összes rönk, épületi és bányafát nagy és kis vevőknek adjuk el.

A baloghvári erdőhivatal erdőségei 16 üzemosztályba vannak sorozva, melyből 12-öt mint szálerdőt s 4-et mint sarjerdőt kezelünk. A szálerdőkből 1 üzemosztályt (a két vadaskert) 200 éves, egy legelőerdőt 120 éves, 1 tölgyes üzemosztályt 100 éves, 9 üzemosztályt 80 éves s a sarjerdőket 40 éves fordában kezeljük.

Az egyik vadaskert, hol rőt és fehér szarvasokat tartanak, 90.⁹³ k. h., a másik vadaskert, hol vadsertések, dām vadak és özek léteznek, 310.⁹⁷ k. h. nagyságu; mindkettőt a vad táplálása végett 200 éves szálerdőüzemben kezeljük. A szarvaskertben egyelőre csak az elhalt fákat szedik ki, és időnként körülsvényezett suhángültetéssel pótolják; a vadsertéskertben azonban rendes évi vágásokat vezetnek, melyeket vadkárosítások ellen körülkerítik. A legelőerdős 447.³⁷ k. h. terjedelmű s 120 éves szálerdőüzemben kezeljük oly módon, hogy a területnek $\frac{3}{4}$ -dét állandóan legeltetik, $\frac{1}{4}$ -dét pedig egyszerre használjuk ki s 30 éven át tilalom alá vesszük. A letarlandó részt a letarlás után teljes zárlatra makkal ültetik ki és 26 éves korában annyira meggyéritik, hogy azt 4 éven át fűtenyészet lephesse el, a mint azonban a fák koronái nagyobbodnak, a szállalást ismét

megújítják. Ily módon a tilalom alá vont rész fát is, cserét is ad s a talaj tápláló ereje is jó időre meggyarapszik. A 80 éves fordában kezelt szálerdőket nagyobbára bükkösök vagy pedig cserrel kevert tölgyesek alkotják; az előbbieket vetővágásokkal, az utóbbiakat tarvágással előleges makk alátelepítéssel s a letarlás után kijavitással ujitjuk fel.

Az összes szálerdők terjedelme 12'632.₀₅ s a sarjerdők kiterjedése 3366.₇₄ k. hold. A fatermésen kívül a baloghvári tölgyesekben a makk és gubacs némely években — rendszeren 3—4 évi időközökben — jelentékeny jövedelmet ad, mindkettőt árverés útján adjuk el s a makkoltatás tölgyesekben csak akkor veszi kezdetét, ha a gubacsot felszedik. A *letarlás* őszen és télen át a haszon- és tüzifával egyszerre eszközöltetik.

A *beerdősítés* a bükkös szálerdőkben és sarjerdőkben természetes uton, de a hol szükséges, mesterséges uton is tölgy alákapálással, illetőleg pótlással történik. A magasabb hegységek tisztásait lúczfenyő-csemetékkel, az alsóbb fekvésű száraz kopárságokat, sziklás helyeket és vizszakadásokat erdei fenyővel ültetjük be, melyekhez a csemetéket helyben tenyésztik s a hol a talaj jobb, közbe-közbe tölgymakk-ültetések is történnek.

A tölgyes szálerdők — mint fentebb érintettük — a letarlás előtt 1—2 évvel tölgymakkal lesznek alátelepítve s letarlás után a hiányok ugyanazzal, vagy itt-ott tölgyecsemetékkel pótolva. Történtek kísérletek sík talajon köztes használatokkal is, a hol előbb a területet kiirtották és felszántották, de ezekben a fütenyészet

annyira felburjánzott, hogy a kelvényeket gyakran a felszabadítás előtt elnyomta, továbbá télen át a sűrű fűtenyészet az egerek valóságos menedékhelye lett, melyek azután a kelvényeket megrongálták, sőt egészen tönkre is tették, miért is az ültetésnek ezt a módját az alsóbb tölgyesekben abbahagytuk s most a főgondot arra fordítjuk, hogy a gyér zárlatu makkos tölgyeseket már a letarlás előtt alátelepítsék, feltéve, hogy azokban elegendő tölgyserdényt nem találnak. A legeltetést — mint azt általános leírásunkban megemlítettük — már csak a régi makkos erdőkben üzik, még pedig az előtilalom idejéig, azontul a legeltetés állandólag ki van zárva.

A felügyelő személyzet áll: 3 pagonykezelőből, kik közül az egyik hivatalfőnök is, és egy erdőhivatali segédtisztból. Az egyik pagonykezelő s hivatalfőnök a segédtiszttel Meleghegyen, a másik pagonykezelő Felső-Baloghon, a harmadik Ratkó-Lehotán lakik.

A védszemélyzet áll: 16 erdőőrből, 1 erdőőri rangban levő szénitési felügyelőből s a vadaskertek számára 2 vadászlegényből, kik a szarvasvadat vadaskertekben a szükség szerint szénával, zabbal, vadgesztenyével, a vadsertéseket pedig kukoriczával, árpával táplálják és a vadaskertekben felvigyáznak.

Háziipart a baloghvári erdőhivatalnak csak felső részében üznek, a hol a nép fonóorsót, guzsalyt, sikálót és fakanalakat készít.

6. Káposztafalvi erdőhivatal.

(Káposztafalvi uradalom.)

Fekszik Szepesmegyében s egy üzemosztálylyal Gömörmegyében, mely a káposztafalvi erdőségekkel határos s a vernári határhoz tartozik. Az erdőhivatal székhelye Káposztafalva, melynek tengerszin feletti magassága 548 m.

Nagysága 5304.⁹¹ k. hold.

Ebből: Állományerdő	---	---	---	---	4861. ⁹⁰ k. h.
Bekebelezett tisztások	---	---	---	---	2. ⁰⁰ „
Összes erdőterület					4863. ⁹⁰ k. h.
Állandó rétek és legelők az erdők között	---	---	---	---	64. ⁷⁷ „
Terméketlenségek az összes területben (nagyobbára sziklák)	---				376. ²⁴ „

Azonkívül az erdőkben nagyobb terjedelmű gazdasági rétek is előjönnek, melyek a káposztafalvi uradalmi gazdaság tulajdonát képezik.

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok. 262.⁴⁴ k. hold középhegységet leszámítva a többi erdőterület a magas hegységekhez tartozik s leginkább 700—1000 méter magasságok közé esik. A klíma zord, de a hegységek mészközeténél és részben meredek, sziklás lejtőinél fogva a hó ezekben jóval hamarabb elolvad, mint a garamvölgyi erdőségekben. Csapadékokban mint erdős vidék bővelkedik s annak tulajdonítható, hogy mesterséges beerdősítései, noha a talaj sekély és sziklás, jól sikerülnek.

Kőzet és talaj. Alapkőzet a triaszmész, mely a Bjela völgy Szokol nevű elágazásaiban meredélyes szikla-

falakat képez, továbbá egy helyen mészkonglomerát, alsóbb helyeken a kárpáti homokkő és werfeni pala is előjön. A talaj sziklás, meredek helyeken korhanyban szegény, szelidebb lejtőkön és lapályosabb helyeken az erdőtenyészetnek eléggé megfelelő.

Vizekben, a Bjela völgyi patakot leszámítva, mely az ottani uradalmi fűrész is hajtja, más helyeken mindenütt szegény. A Bjela patak csekély lejtése miatt vízi szállításra nem alkalmas, de egyébként is a fűrész oly központosító helyen áll, a hová a tengelyen való szállítás elég jutányosan történik,

Előjövő fanemek. Lúcz-, jegenye-, erdei és veresfenyő s szórványosan a bükk is előjön; az erdei és veresfenyő azonban tekintélyes számmal van képviselve. Egészben véve a fenyvesek a terület 92%-át, a bükkösök s egyéb alárendelt lombos fanemek 8%-át teszik ki. A 4 szálerdőüzemosztályba beosztott erdőket 80 éves fordában kezeljük, mert a korábbi tulhajtott gazdasági legeltetés és a talaj sziklás, köves természete miatt a fák magasabb korban pusztulásnak indulnak.

Évi fatermés 8132 tm^3 , melynek mintegy 70%-át fűrészrönkökre és némi épületi fára dolgozzák fel, a fa többi részét szén és tüzfára használják. A szén az uradalom sztraczenai vasgyárába szállítják, noha ennek távolsága oly nagy, hogy alig marad valami tőárul. A tüzfát kis vevőknek adják el.

A rönkfa felfűrészelésére 26 lóerős turbinával hajtott műfűrész van felállítva, mely 1 kerettel és 1 körfűrészszel dolgozik. A gyártott szelvényeket szerződéses vevőknek loco fűrész adjuk el. A vasuti állomás a fűrészhez 5 km nyíró

fekszik. A tönkök átlagos középvastagsága $23\text{ cm} = 0{,}_{20}\text{ tm}^3$ köbtartalommal s ezekből a tiszta anyagkihozat 53%.

Csertőrő a fűrész mellett nincs, mert a lúczfenyő-kéreg itt kevés, a mit hántanak, összegöngyölt állapotban ürköbméterek szerint adjuk el.

A *letarlás* tarvágásokkal a szükség és időjárás szerint télen és a nedvkeringés idejében történik. A magasabb pontokon; ha hódus tél van, tavasszal tarolnak, az alsóbb részeken pedig őszkor és télen. A vágásokat a rözse feltüzelésével tisztítják meg, hogy a beerdősítést annál jobban és olcsóbban hajthassák végre.

A *beerdősítés* saját nevelésű lúcz-, erdei és veresfenyő csemetékkel történik, melyhez 3—4 éves lúcz és 2—3 éves erdei és veresfenyő-csemetéket használnak a talaj sekély vagy mély rétegűsége szerint, még pedig oly módon, hogy a meredek száraz oldalokat felében lúcz-, felében erdei fenyőcsemetékkel, az éjszaki és nyugati oldalakat pedig a lúczcsemeték mellett veresfenyőcsemetékkel ültetik be s tavasszal a csemetéket a fűnyomástól felszabadítják.

A *felügyelő személyzet* 1 pagonykezelő és 1 fűrészkezelő tisztből áll, előbbi egyszermind hivatalfőnök is.

A *védyszemélyzet* áll 3 erdőőről és a fűrészen 1 fűrészmeister és 16 fűrész munkás van alkalmazva.

7. Füleki erdőhivatal.

(Füleki uradalom.)

Fekszik Nógrádmegyében, szerte-szétszórva majd nagyobb, majd kisebb pagonyokban s két pagonyával Gömörmegyében is. Az erdőhivatal székhelye Fülek, melynek t. sz. f. magassága 198 méter.

Nagysága 4625.⁵¹ kat. hold.

Ebből : Állományerdő	---	---	---	---	4039. ³⁷ k. h.
Bekebelezett tisztások	---	---	---	---	365. ¹⁵ „
Véderdő	---	---	---	---	52. ⁷² „
Összes erdőterület					4457. ²⁴ k. h.
Állandó rétek, szántók és legelők					
az erdők között	---	---	---	---	98. ⁸⁸ k. h.
Terméketlenségek az összes területben	---	---	---	---	69. ³⁹ „

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok.

Az erdők 20%-a az előhegységek-, 80%-a a közép-hegységekbe esik. A klíma szelíd, mert az egész füleki erdőhivatal területén a szőlő mindenütt megterem. Csapadékokban, Nógrádmegye hegyes és erdős környezete miatt, eléggé bő.

Kőzet és talaj. A hegyekben az alkőzet bazalt, trachyt, továbbá homokkő; az előhegyekben pedig tiszta agyagtalaj jó elő.

A talaj az erdőtenyészetnek eléggé megfelelő, bár azt a múltban a tulságos juhlegeltetésekkel kőkeménynyén taposták, most azonban, két jelentéktelen terjedelmű makkos erdőt leszámítva, a juhlegeltetés mindenütt szigorúan be van tiltva s a talaj lassankint visszanyeri a csapadékok iránt való fogékonyságát. A gazdasági legeltetéseket akként sikerült az erdőkből kiküszöbölni, hogy a gazdaságnak — mint azt a bevezetésben érintettük — 998.⁴⁸ k. hold mezőgazdasági művelésre alkalmas sík erdőterületet hatósági engedéllyel átengedtünk, hogy az, ezen erdőterületet mesterséges legelőkre és takarmánytermelésre hasznosítsa és hogy a többi er-

dők azután a legeltetésektől állandólag meg legyenek kimélve.

Vizekben ennek az erdőhivatalnak pagonyai mindenütt szegények, mert az erdők egy része bazalt, trachyt és homokkő közeten, másrésze lapályon, harmadik része pedig kőszéntelegek fölött áll, melyek vízszegénységükről általánosan ismeretesek.

Előjövő fanemek. A kocsánytalan, kocsányos és csertölgy az erdőterület 74%-át, a bükk, gyertyán s más lombos fanemek 21%-át, s az erdei fenyő — mely itt eddigelé leginkább előkulturául szolgált — 5%-át foglalja el, s a hol az erdei fenyőt tölgygyel is alátelepítették, onnét azt mai napság eltávolítjuk s az erdei fenyvesek helyét, mint p. o. Galsán, tölgyesek váltják fel.

A füleki erdőhivatal erdői két megyében való nagy szétszórtságuk miatt 16 üzemosztályba vannak sorozva, melyekből egy 63.00 k. h. nagyságú legelőerdőt 120 éves, 4 üzemosztályt 60 éves, 1 véderdőt 60 éves átmeneti szálerdőüzemben, 8 üzemosztályt 40 éves sarjerdő, 2 üzemosztályt 20 éves cserező-erdő-üzemben kezelünk. Az átmeneti fordát oly helyeken alkalmazzuk, a hol az állab tulkorossága és rossz minősége a mielőbbi letarolást megokolta. A legelő-erdőt a baloghvári legelő-erdő-üzem szerint rendezték be.

Évi fatermés 6152 tm³, melyből mintegy 10%-ot épületi és bányafára fordítunk, a többit pedig tűzifára dolgozván fel, nagyban és kicsinyben adjuk el. A cserező erdőket a vevők oly módon használják ki, hogy a fát előirt szabályok szerint ők tarolják le, lehántják és 2.5 cm. hántott vastagságig saját költségü-

kön ölekbe rakják s az uradalomnak a termelt csert, az általuk ölbe rakott fa ürköbmétereit szerint fizetik meg, de a fát az uradalomnak visszahagyják. Egy 10 cm. felméréssel rakott ürköbméter fából átlag 75 kg. csert nyernek.

A *letarlás* őszön és télen által történik, csupán a cserező erdőket vágatjuk a nedvkeringés ideje alatt, melyre a vevők június hó elejéig kapnak engedélyt.

A *beerdősítések* szálerdőkben előleges makk alátelepítésekkel történnek, még pedig a letarlás előtt 1—2 évvel. A letarlás után a hiányokat, valamint a sarjerdők üres közeit pótoljuk. A tisztásokat mélyen felásott vetényágokban nevelt 2 éves tölgycsemetékkel ültetjük be, s azok ily kezeléssel erőteljes gyökérzetű csemetéket adnak. A vizszakadásokat ákáczzal, a száraz kopárságokat pedig erdei fenyőcsemetékkel ültetjük tele; az utóbbi fanemet mind itt, mind a baloghvári erdőhivatalban bányafára fordítják és jól értékesítik.

A korábban agyonlegeltetett erdőkben a kelvények fejlődése lassan halad és ismételt pótlásokat kíván, de kitartással és áldozatokkal azok végre mégis sikerre vezetnek, habár még azután is hosszú ideig lassan növekednek.

A *felügyelő személyzet* áll 1 pagonykezelő tisztből, ki egyszersmind a hivatal főnöke is, továbbá az erdőhivatal székhelyén alkalmazott segéd tisztből s a kerület másik végében szintén egy segéd tisztből, a ki Litkén lakik, s pagonykezelői tisztet végez.

A *védőszemélyzet* áll 6 erdőőrből és 1 erdőlegényből.

8. Szittnyai erdőhivatal.

(Szittnyai uradalom.)

Fekszik Hontmegye felső részében a Szittnya-hegy körül s annak további nyulványain, továbbá a Selmecz-patak bal oldalán egy összefüggő erdőtestet képezve. Az erdőhivatal székhelye Szent-Antal, melynek t. sz. f. magassága 449 méter.

Nagysága 8985.⁸¹ kat. hold.

Ebből: Állományerdő	---	---	---	8315. ³¹ kat. hold.
Bekebelezett tisztások	---	---	432. ⁹³	„ „
Vérderdő	---	---	69. ²⁸	„ „
Összes terület	---	---	8817. ⁵²	kat. hold.
Állandó rétek s legelők az				
erdők között	---	---	86. ⁰³	„ „
Terméketlenségek az összes				
területben	---	---	82. ²⁶	„ „

Az erdők között uradalmi gazdasági rétek is léteznek.

Emelkedési viszonyai, klímája és csapadékok.

A terület 46%-a a közép, 54%-a a magas hegységek közé esik, melyekből az 1011 m. magas Szittnya-hegy magaslik ki, messze kilátást nyújtván Hont, Bars és Nógrád megyékre. A klíma eléggé mérsékelt, s így a magasabb pontokat nagyobbára kocsánytalan tölgyek fedik, csupán a Szittnya-hegy északi és északnyugati oldalát borítja 575.¹² k. holdnyi jegenye és luczfenyő-erdő. Alól a völgyekben és a hegyek lábánál nemcsak gazdasági növények, de gyümölcsfák is jól tenyésznek, sőt az erdőhivatal alsó részeiben Kormoson és Devicsén mindenféle gyümölcsöt és szőlőt termelnek. Csapadékokban elég bő, bár a hó a hegyek déli és délnyugati fekvése

miatt itt korán eltűnik, csak az északi és északnyugati oldalakon marad meg hosszasan.

Kőzet és talaj. Előjövő kőzetek a trachyt, dacit, zöldkő-trachyt, trachyttuf, amphibol andisit, melyek jó erdei talajt adnak, s melyeken a kocsánytalan tölgy jól díszlik és sudaros példányokká fejlődik. Ezeket a kőzeteket csak ott fedi gyenge erdei tenyészet, a hol sziklákba mennek át. A korábbi legeltetés hátrányai itt is több helyen nyilvánulnak, ma azonban a legeltetés az összes erdőkből ki van zárva.

Vizekben, illetve forrásokban és patakokban — mint minden trachyt-talaj — ez is szegény. Források ritkák és gyengék, ennek következtében patakok nincsenek, csupán a fővölgyet hasítja át a Selmecz vize, a melyet vízgyűjtő tavakból táplálnak és érczuzók és malmok hajtására fognak föl; a mondott okokból itt vízi szállításról szó sem lehet.

Előjövő fanemek. Az erdőterületnek 66%-át kocsánytalan tölgy, 27%-át bükk, gyertyán s egyéb lombos fanemek s 7%-át fenyvesek borítják. A szittnyai erdőhivatal erdőségeit 8 üzemosztályba osztottuk, melyekből 6 száz éves szálerdő, egy (a szentantali park-erdő) pedig 200 éves, ezeken kívül 300.²⁴ kat. hold nagyságu erdőt 40 éves sarjerdő-üzemben kezelünk. — A szálerdőkbe fel van véve a 69.²³ kat. holdat kitevő véderdő is.

Évi fatermés 18,109 tm³, melyből mintegy 20%-ot rönk, épületi és bányafára fordítanak, a többit pedig tűzfának dolgozzák föl és kis vagy nagy vevőknek adják el.

A rönkök felfűrészelésére Pusztá-Teplicskén, a Selmecz-patak partján 30 lóerejű gőzgéppel hajtott fűrész van felállítva, melyben egy keretes és 3 körfűrész dolgozik. Ezekkel leginkább tölgyparkett-szelvényeket, de deszkákat és padlókat is fűrészelnék s ezeket nagy vevőknek helyben a fűrészben adjuk el. A fenyőárukat ellenben vidéki vevőknek kicsiben házi szükségletre adjuk el.

A tölgyrönkök átlagos középvastagsága 36 cm. = 0.42 tm^3 köbtartalommal, a kész anyagkihozat pedig 1.00 tm^3 rönkfából 36%.

A letarlás őszen és télen át történik s a haszonfát a tűzifával egy időben dolgozzák fel; a rönkfát a repedezéstől óvandó kérgében hagyva szállítják a fűrészhez. A szálerdőket vetővágásokkal, a szentantali parkerdőt pedig szállalással használjuk ki, míg a fenyőés a sarjerdőt tarvágással tarolják.

Beerdősítések. A vetővágásokban, valamint a sarjerdőkben való hiányokat makkal pótolják; tisztásokon, hol a talaj jobb — tölgyfacsemetéket ültetnek, ugyyszintén a fenyőerdő vágásait is csemetékkel ültetik ki, melyekhez a tölgy- és fenyőcsemetéket helyben tenyésztik.

A felügyelő-személyzet 1 pagonykezelő tisztből, ki egyszersmind a hivatal főnöke és egy erdőhivatali segédtisztból áll.

A védszemélyzet 8 erdőőr s egy pagonyvadász-ból áll.

A fűrészben 1 gépész és 14 munkás van alkalmazva; a gépész e kis fűrészben a fűrészmeisteri teendőket is végzi.

9. Csábrághi erdőhivatal.

(Csábrághi uradalom.)

Fekszik Hontmegye közepén, 10 község határában szétszórva. Az erdőhivatal székhelye Puszt-Csábrágh, melynek t. sz. f. magassága 340 meter.

Nagysága: 7371⁹⁵ kat. hold.

Ebből: Állományerdő	---	---	---	6012.50	kat.	hold.
Bekebelezett tisztások	---	---	---	1072.90	"	"
Véderdők	---	---	---	122.03	"	"
Összes erdőterület	---	---	---	7207.52	kat.	hold.
Állandó rétek és legelők az						
erdők között	---	---	---	90.36	"	"
Terméketlenségek az összes						
területben	---	---	---	74.07	"	"

Ez az erdőterület a most átvett 730.71 kat. hold nagyságu pusztabelei és pusztakonszkoí gazdasági területek egy részével jövőre még szaporodni fog, melyek egy részét az erdőüzem érdekében továbbra is mezőgazdaságilag kezelünk, a fenmaradó részt pedig beerdősítvén, az erdőbe kebelezzük.

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok. 67.95 kat. hold előhegység kivételével az összes erdők a középhegységek vagyis a 200—600 meter tengerszin feletti magasságba esnek. A klima szelid, mert itt minden gyümölcs, tehát a szőlő is igen jól megterem. Csapadékokban kevésbbé bővelkedő.

Kőzet és talaj. Trachyt s egy helyen Szalatnyán lősz. A talaj, bár köves, de mindenütt mély rétegű, kivéve a csábrághi vár környezetét, melyet sziklás hegyoldalak vesznek körül. Maga a vár is kimagasló

sziklán áll. Gyümölestermelésre a talaj mindenütt kitűnően alkalmas s az a népnek tekintélyes jövedelmi forrását képezi.

Vizekben ennek az erdőhivatalnak hegységei mindenütt szegények, egy patak a Litava völgyét szeli át, mely a csábrághi erdőtesten keresztül folyik ugyan, de több helyen elsekélyesedik, s nyáron át majdnem egészen kiszárad. A másik a Korpona-völgyben folyó patak vize; ez a méznevelői kis pagonyt érinti. E vidék gazdasági területei nagyobbára fensíkokon vannak, melyek vizben annnyira szegények, hogy a nép gyakran az esővizet fogja fel, hogy önmagának és marhájának legyen ivóvize.

Előjövő fanemek. A kocsánytalan és csertölgy az összes területen 62%-kal, a bükk, gyertyán és más lombos fanemek 37%-kal s a kopárságokra telepített erdei fenyő 1%-kal van képviselve. Az egész erdőhivatal területét — szétszórtsága miatt — 12 üzemosztályra osztották, melyekből 7 üzemosztályt (ezekben 2 véd-erdő) 60 éves átmeneti szálerdőüzemben, 4 üzemosztályt 40 éves sarjerdőüzemben, 1-et pedig 20 éves cserezőerdőüzemben kezelünk. A szálerdők 6572.65 kat. holdat, a sarjerdők 524.05 kat. holdat s a cserező erdők 110.82 kat. holdat foglalnak el. A rövid 60 éves átmeneti fordát azért állapítottuk meg, mert a korábbi legeltetésekkel úgy is megkárosított állabok nagy részét túlélta fa alkotja.

Évi fatermés 11.034 tm³, melyből mintegy 10%-ot hasznofára, a többit pedig tűzifára fordítják. A fa keletkezésének viszonyai a rossz közlekedő utak miatt a multban felette rosszak voltak, jelenleg ezen az álla-

poton a főerdőtesten áthatoló csábrághi 15 kilométer hosszú közlekedő uttal segítettek s már a faértékesítés itt is emelkedik. Az uradalom termelte haszon- és tüzi-fát nagy vevőknek adjuk el; a kisebb pagonyokban ellenben a kicsinyben, való elárusítást üzzük.

A *Ietarlás* őszön és télen át történik s a szál-erdőket is tarrá vágják, mert a kétszeri kezelés többbe kerül, mint a területeknek mesterséges úton tölgy-makkal való alátelepítése és alávágása, s a főczél ugy is az, hogy az összes erdőket tölgyesekké változtassuk át.

A *beerdősítéseket* makkültetéssel eszközlik, a hiányokat mindenütt pótolják; szárazabb helyeken a csertölgy jobban tenyészik, mint a kocsánytalan tölgy s a tartós szárazságnak is jobban ellentáll; a kopárságokat és sziklás helyeket erdei fenyőcsemetékkel, a vizszakadásokat pedig ákáczcsemetékkel ültetik tele, melyeket a felerdősítő helyek közelében nevelnek. Általában mondható, hogy az összes hercegi erdőségek között a beerdősítések itt, Füleken és a cserépvári erdőhivatalban okoznak legtöbb nehézségeket, s csak több évi ismétlések mellett sikerülnek. Ez a baj is a korábbi tulhajtott legeltetések következménye. Már ma itt — egy üzemosztályt kivéve — a legeltetések mindenütt teljesen be vannak tiltva.

A *felügyelő személyzet* áll egy pagonykezelő tisztből s egy erdőhivatali segéd tisztből; a pagonykezelőtiszt egyszerűs mind hivatalfőnök is.

A *védőszemélyzet* 7 erdőőrből áll.

Háziiparként itt a nép télen át kézi és háti kosarak s fakanalak készítésével foglalkozik.

10. Edelényi erdőhivatal.

(Edelényi uradalom.)

Fekszik Borsodmegye felső részében, a Bodva-folyó mentén. Az erdőhivatal székhelye Edelény, melynek t. sz. f. magassága 142 meter.

Nagysága: 1757.⁹⁶ kat. hold.

Ebből: Állományerdő --- --- --- 1705.⁵¹ kat. hold.

Bekebelezett tisztások --- 31.⁵⁸ " "

Összes erdőterület --- 1737.⁰⁹ kat. hold.

Állandó rétek és legelők az

erdők között --- --- --- 11.³⁸ " "

Terméketlenségek az összes

területben --- --- --- 9.⁴⁹ " "

Emelkedési viszonyai, klimája és csapadékok.

A terület mintegy 15⁰/₀-a előhegységet, 85⁰/₀-a középhegységet képez, mely az előbbihez közelebb áll. Klimája szelid, csapadékok nyáron át többnyire ritkák, de ősszel annál gyakoriabbak; mi a síkságból az előhegységekbe átmenő vidékeket különösen jellemzi.

Kőzet és talaj. Az alkőzet-homokkő, mely alatt széntelepek fekszenek, a pagony legfelsőbb részében a szénsavas mészkő jön elő. A talaj száraz, a csertölgynek azonban megfelel, sőt mélyebb helyeken a tölgy is elég jól tenyészik.

Vizekben szegény s források még az erdőkben sincsenek.

Előjövő fanemek a cser, kocsánytalan és kocsányos tölgy, gyertyán, mezei juhar és a kopárságokra telepített erdei fenyő. A tölgyek a terület 97⁰/₀-át, egyéb lombos fák 2⁰/₀-át s az erdei fenyő 1⁰/₀-át

foglalják el. Az összes erdők két vágássorozattal egy üzemosztályba vannak sorozva s 40 éves sarjerdőüzemben kezelve.

Évi fatermés 4973 tm^3 , melyből épületi és bányatámfára mintegy 10%-ot használnak fel, a többiből tűzifa lesz, melynek nagyobb részét kis vevőknek adják el, másik kisebb és rosszabb részét pedig téglá-, cserép- és mészégetésre fordítják, mely üzemből az erdőhivatal legnagyobb jövedelmét meríti, mert évenként mintegy 250,000 drb téglát, ugyanannyi cserepet s mintegy 400 hordó darabos meszet termel.

A *letarlás* tarvágásokkal öszön és télen által történik, fentartván mindenütt egy fordát átélt egészséges hagyásfákat. A *beerdősítéseket* és hiányokat az erdőhivatal makkültetéssel eszközli és pótolja.

A *felügyelő személyzet* áll egy pagonykezelő tisztből s egy erdőhivatali segéd tisztből, a pagonykezelő egyszersmind hivatalfőnök is.

A *védyszemélyzet* 1 erdőőről és 1 erdőlegényből áll.

A téglá és cserépgyártással 1 téglamester és 26 munkás foglalkozik.

11. Cserépvári erdőhivatal.

(Cserépvári és hevesi uradalom.)

Egy része fekszik alsó Borsodmegyében, hol a Bükkhegységnek a magyar alföld felé fekvő déli és délkeleti részét foglalja el, kisebb része pedig Hevesmegyében Heves város határában terül el. Az erdőhivatal székhelye: Cserépfalu, melynek tengerszín feletti magassága: 200 méter.

Nagysága: 7297.03 k. h.

Ebből: Állományerdő	---	---	---	---	6847. ₃₇	k. h.
Bekebelezett tisztások	---	---	---	---	297. ₁₆	" "
Összes erdőterület	---	---	---	---	7144. ₅₃	k. h.
Állandó rétek és legelők az erdők között	---	---	---	---	43. ₁₆	" "
Terméketlenségek az összes erdőterületben	---	---	---	---	109. ₃₄	" "
az erdőterületben a hevesi ákáczerdő 479. ₉₃ k. holddal szerepel.						

Emelkedési viszonyai, klíma és csapadékok.

A területnek 14%-a a síkság és előhegységek, 65%-a a középhegyek s 21%-a magas hegyek közé esik. A klíma szelíd, a csapadékok azonban, noha a Bükk-hegység nagyterjedelmű, ritkák, mi valószínűleg onnét ered, mert a cserépfalusi és cserépváraljai meredek mészsíkság és riolithegységek a magyar alföld homlokát alkotván s az Alföld meleg légáramlatait feltartóztatják és visszacsúszkóztatják, ennek következtében a légfeszültségét helyben emelik, s ezzel a felhők állandósítását s a csapadékok helyben való képződését hátráltatják.

Kőzet és talaj. A Bükk-hegység főközete a szén-savas mészkő, de a cserépfalusi és cserépváraljai hegyek alsóbb része riolitból áll, mindkettő száraz talaju s csak szelidebb lejtőkön s mélyedésekben, lapályokon jobb minőségű, ahol az erdőtenyészetnek elég jól meg is felel. A korábban tulhajtott legeltetések a talajt még inkább kisértették s most nagy küzdelembe kerül — épp úgy mint a csábrághi erdőhivatalban — a legeltetett helyek beerdősítése, melyet az itt uralkodó nagy szárazságok

még inkább megnehezítenek. Mind ehhez hozzájárul, hogy a meredek lejtők sziklásak, s alig bírnak feltalajjal; ily helyeken a beerdősítés csakis kivételes, nedves években sikerül. Hevesen az egész terület futóhomok, mely a fatenyészetnek többé-kevésbbé mindenütt megfelel.

Vizekben, mint rendesen, a mész- és riolithegységek, a cserépvári erdőhivatal is igen szegény; források csakis völgyekben egy-két helyen fordulnak elő, de patakképzésre azok is gyengék; a hegység fensikján pedig a vad és a fuvarosok marhája az eső- és hóviz felfogására való mesterségesen készített fertőkben talál vizet; ezeket a fertőket évről-évre a behullott lombtól és békanyáltól megtisztítják.

Előjövő fanemek. A hegységben a kocsánytalan, kocsányos és csertölgy s a magyaltölgy, a terület 77%-át, a bükk, gyertyán, kőris, juhar és egyéb alárendelt fanemek 23%-át foglalják el. Hevesen pedig az egész terület ákáczosokból áll, melyeket a terméketlenebb homokon telepítéssel létesítettek, csupán a régi erdő helyén található még a kocsányos tölgy; jövőre azonban az ákáczosok tölgyesekké való átváltoztatását célozzuk.

A cserépvári hegyi erdőségek három 80 éves fordában kezelt szálerdőre, egy 40 éves sarjerdőre, Hevesen pedig egy 30 éves fordában kezelt sarjerdőüzemre vannak berendezve.

Évi fatermés a cserépvári 4 üzemosztályban 9330, a hevesi egy üzemosztályban 1221 tm^3 ; előbbiben mintegy 15%, utóbbiban mintegy 10% haszonfát nyernek, a többit tűzifának adják el. Hevesen a felkötegetelt ákác-rőzse is jól értékesíthető. A cserépvári erdőhivatalban

a haszonfát a helybeli lakosok gazdasági eszközökre, küllőkre, keréktalpakra, hidlás-deszkákra, sertésólakra, lapátokra, villákra s gereblyékre dolgozzák föl, s ezekre a czélokra a cser- és bükkfa is jó kelendőségnek örvend; egyesek pedig fonott kerti székeket és asztalokat is készítenek. A tűzifa egy részét mészégetésre fordítják, melylyel a lakosok a Tisza vidékén kicsiben kereskedést üznek. Hevesen az ákáczhasonfát kerékgyártók szerszámfának használják.

Letarlás őszen és télen által — a szálerdőkben is — tarvágással történik, hogy azokat mesterségesen tiszta tölgyesekké alakíthassuk át, de azon okból is: mert a kétszeri kihasználás e meredek hegységekben és olcsó faáraknál fogva ki nem fizetné magát s a zárlat is több helyen olyan gyér, a talaj pedig oly kemény, hogy a vetővágásokkal való kezeléssel a vágások felujtása sikertelen volna. Hevesen az ákáczfát tuskóstól katlanszerűleg kivágják, hogy a visszamaradt oldalgyökök több és erőteljesebb hajtásokat bocsássanak, s e katlanokat kivágás után gyengén behúzzák, úgy, hogy az ily sarjadék a magoncztól nem különböztethető meg.

A *beerdősítés* a cserépvári erdőhivatalban a hegységben tölgymakk alákapálással történik, csak a kopárságokat, s meleg hegyoldalakat ültetik be erdei fenyő-csemetékkel, mely helyek azonban sok évi ismétléseket követelnek. Lapályosabb helyeken az aljakban azelőtt a tuskóirtást is üzték, a talajt felszántván, három éven át köztes használatokra használták. Egyes években ezt siker követte, de voltak évek, midőn az egerek az elvetett magot kiszedték, s a kelvényeket megrongálták

magától érthető, hogy ezt a nép csak kivételes jó termőhelyen üzte, azért ezt az ültető módot most már abban hagytuk. Hevesen csak a hátralevő tisztásokat ültetjük be ákáczcsemete-csonkokkal és jobb helyeken ákác-magvetéssel, a meglevő állabok vágásait azonban a letarlásnál körülírt katlanozással hozzuk teljes zárlatra.

A *felügyelő személyzet* áll egy pagonykezelőből és egy erdőhivatali segédtszútból, előbbi egyszersmind a hivatalfőnök is.

A *védyszemélyzet* áll 5 erdőőrből, 1 erdőlegényből; Hevesen 2 erdőőrből, kik közül az egyik faraktárkezelő és faelárusító.

12. Vacsí erdőhivatal.

(Vacsí uradalom.)

Fekszik Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében, az erdők pedig három helyen megoszolva, a vacsí, szt-lőrinczi és mende-billei pusztákon terülnek el. Az erdőhivatal székhelye: Pusztá-Vacs, melynek t. sz. f. magassága 134 méter.

Nagysága 3468.93 kat. hold.

Ebből: Pusztá-Vacson erdőállomány	---	---	1557.67 k. h.
Bekebelezett tisztások	---	---	749.03 " "
Összes erdőterület	---	---	2306.70 k. h.
Állandó rétek és legelők az erdőben			48.69 " "
Terméketlenségek a fenti erdőterületen felül	---	---	14.70 " "
Összesen	---	---	2370.09 k. h.

Pusztá-Szt-Lőrinczen erdőállomány	640. ⁸⁵	k. h.
Bekebelezett tisztások	148. ²³	„ „
Összes erdőterület	789. ⁰⁸	k. h.
Terméketlenségek a fenti erdőterületen felül	4. ⁷⁹	„ „
Összesen	793. ⁸⁷	k. h.
Pusztá-Mende-Billén erdőállomány	229. ³⁷	k. h.
Bekebelezett tisztások	68. ⁴⁷	„ „
Összes erdőterület	297. ⁸⁴	k. h.
Terméketlenségek a fenti erdőterületen felül	7. ¹³	„ „
Összesen	304. ⁹⁷	k. h.

A bekebelezett tisztásokat Pusztá-Vacson, Pusztá-Szt-Lőrinczen és Pusztá-Mende-Billén, mint mezőgazdasági művelésre alkalmatlanokat 1887-ik évben nagybárára a gazdaságtól vettük át s mint alább látni fogjuk, azok tekintélyes részét már beerdősítettük.

Emelkedési viszonyok, klíma és csapadékok.

A mende-billei pusztán levő erdők halmos alakulását leszámítva, a vacsi és szt-lőrinczi erdők egészen sík területen állanak, melyeken helyenkint csak a homokbuczkák emelkednek ki. Klíma szelíd, s a csapadékok, mint a sík alföldön, nyárban rendszeren ritkák.

A talaj a mendei agyagos és homokos területeket kivéve, mindenütt futóhomok, melynek jósága, illetőleg termőképessége annak sötétebb vagy világosabb színe szerint módosul. Mennél feketébb, annál több szerves részt tartalmaz magában, s mennél világosabb a homok, annál kevesebbet; a fekete homokot a gazdaság kerítette birtokába, az erdők futóhomokja tehát szürke,

fehér és sárgaszínű, utóbbi kettő a legterméketlenebb. A sárga futóhomok csak kevés helyen fordul elő.

Vizek. Az összes vacsi erdőhivatali erdőségek kivétel nélkül mindenütt nélkülözik a felvizeket, de ezeket és a ritkább csapadékokat a talajviz pótolja, melynek jelenlétéről a bárhol ásott 1—3 m mély kutak tanuskodnak. Száraz években a felszivárgó talajviz jótékony hatással van a növénytenyésztésre s ennek köszönhető, hogy az erdei tenyészet még a rossz minőségű futóhomok területeken is elég kedvező, sőt a jobb homokon azt mondhatni még kitünő is.

Előjövő fafajok: a kocsányos tölgy, ákác, rezgő, fehér és közönséges nyárfa s szegélyeken bálványfa is előfordul. A tölgy a terület 47%-át, az ákác 27%-át s a nyárfa 26%-át foglalja el, s mintegy 3 holdon, ahol a homok sziktartalma, szurkos és erdei fenyővel kielégítő kísérleteket is tettek; fajok azonban torzsaszerű. A cserjék közül előjön a mogyoró, galagonya, fagyal és boróka nagyobb mennyiségben, az utóbbi a legterméketlenebb és legszárazabb homokbuczkákon is tenyészik.

Gazdaságilag a pusztavacsi erdők 4, a pusztasztlőrinci erdők 2, a pusztamende-billei erdők 1 üzemosztályba vannak beosztva, még pedig: Vacson, hol a tölgy tulnyomó, 1 üzemosztály 80 éves szálerdőüzemben 3 üzemosztály, hol az ákác- és nyárfa a tulnyomó 30 éves sarjerdőüzemben; Pusztasztlőrincen, hol a tölgy tulnyomó 1 üzemosztály 40 éves sarjerdőüzemben 1 üzemosztály, hol a nyárfa tulnyomó 20 éves sarjerdőüzemben, Mende-Billén egy üzemosztály pedig 40 éves sarjerdőüzemben kezeltek, megjegyezvén:

hogy a puszta-szt-lőrinczi egyik üzemosztályt a 20 éves forda mellett két vágássorozatba azért osztottuk be, mert a korábbi tulhajtott legeltetések következtében a fák már bélredvesek, miért azok letarlását siettetni kellett.

Évi fatermés mind a három kerületben 6651 tm^3 , melynek mintegy 10%-át mint haszonfát adják el. Az erősebb tölgy- és nyárfát épületi fának, az ákácztot szerszámfának és szőlőkaróknak használják. Az erősebb nyárfákból teknőket is készítenek, melyeket a vevők durván a helyszínen dolgoznak ki. Az itt-ott előjövő bálványfából az ottani kerékgyártók sárhányókat és jármokat faragnak. A többi fát mint tűzifát adják el, a rőzsefát pedig éppugy mint Hevesen, felkötegelve árusítják el.

A *letarlás* őszen és télen át történik, s a vágás befejezése után mind a haszon-, mind a tűzifát szabadon álló rakhelyekre hordják ki és innét adják el, miáltal a vágásokat sok megkárosítástól kimélik meg. Az ákáczvágásokat a letarlás után felárkcolják, sőt utóbbi időben, úgy mint Hevesen, katlanozzák, vagyis a fát gyökerestől kivágják, melynek mindkét esetben az a jótékony hatása van, hogy a visszamaradt gyökök sűrű és igen életerős hajtásokat bocsátanak, s ha az árkokat és gödröket behuzzák, az ily sarjak úgy néznek ki, mintha magból fakadtak volna és bujábban is fejlődnek, mintha tuskókról fakadtak volna, mely utóbbiaknak már azon hátrányuk is van, hogy a széltörésnek nagyon ki vannak téve.

A *beerdősítés* a szálerdőben magalakapálással történik, sárjerdőkben a hiányokat tölgymakkal, de még

inkább töre metszett tölgy- s ákáczültetvényekkel pótoljuk. A tisztásokat pedig ősszel, ahol csak az idő és munkaerő megengedi felszántják, s tavasszal makkal vagy töre metszett 2—3 éves ákác- és tölgyültönczőkkel (csonkokkal) ültetik be, sőt ha a területeket krumpli-, tök- és dinnyetermelésre köztes használat alá veszik, ekkor tavasszal is felszántják; ahol pedig köztes használatok nincsenek, a tisztásokon mind a magkelvényeket, mind az ültönczőket két éven át megkapálják. A talajlazításnak és a gyomok kiszedésének szembeötlő előnyei vannak, mert mind a kelvények, mind az ültönczők kitünően tenyésznek, — s a talaj illetőleg homokszántásnak, forgatásnak és kapálásnak még az az előnye is van, hogy e munka közben temérdek pajodot elpusztítanak, mely itt az ültetések megkárosítása dolgában a legnagyobb csapásnak tekinthető.

A fent kimutatott tisztásokból Pusztá-Vacson eddigelé mintegy 286 k. h., Pusztá-Szt-Lőrinczen 70 kat. hold, Pusztá-Billén pedig az összes tisztások be vannak erdősitve. A csemeték jól rigolirozott talajban a helyszínén tenyésztetnek s a csemetekertek jó megmivelése és gondozása mellett — átiskolázás nélkül is — igen erőteljes csemetéket szolgáltatnak.

A *felügyelő-személyzet* áll: 1 pagonykezelőből, ki egyszersmind a hivatal főnöke is, továbbá egy erdőszőlőből és egy erdőhivatali segéd tisztből.

A *véd személyzet* áll: 4 erdőőről és 1 pagonyvadászból, mely utóbbi erdőőrzést is köteles teljesíteni.

III. VADÁSZAT ÉS VADÁLLOMÁNY.

A vadászat a hercegi erdőségekben a multban alárendelt természetű volt s ennek érdekében csupán a baloghvári két vadaskertet (szarvasokra és vadsertésekre) tartották fön, mindkettő mai napig is meg van, azzal a különbséggel, hogy a vadsertéskertet azóta tetemesen megnagyobbították s abba őzet és däm-vadat is telepítettek.

Ferdinand herceg utódja *Ágoston* herceg Ő Fensége a vadászat iránt már jobban érdeklődött; a baloghvári uradalom alsóbb erdőségeit és a vacsi pusztát már tisztán saját vadászati kedvtelésére tilalmazni rendelte s 1854-dik évben a vacsi pusztán a szabadban däm-vadakat és fáczányokat telepített meg, később üregi nyulakat is, de ezek károsoknak bizonyulván, irtásuk elrendeltetett, úgy hogy ott mai napság már csak jelentéktelen számban találhatók.

A hatvanas évek másik felében a murányi uradalomban a siketfajdok iránt kezdett érdeklődni, kirándulásait siker követvén s a szép siketfajdállományt a sumjáczi erdőhivatalban Pusztapolón látván, 1869-dik

évben oda kényelmes vadászkastélyt építtetett, melyet azután évről-évre a tavaszi dűrgések idejében felkeresett.

Ugyanebben az évben elrendelte, hogy a murányi uradalom polonkai erdőhivatalában a závadkai határban ideiglenes szarvaskertet létesítsenek, mely megtörténvén, még abban az évben a baloghi szarvaskertből szarvasok hozattak, melyekhez a következő években még utánküldemények is érkeztek s midőn látta, hogy a szarvaslétszám az ideiglenes vadaskertben szép számra szaporodott fel, a szarvasokat szabadon bocsátta s a vadaskertet széjjelbontatta.

A mostani vadászúr és birtokos, *Fülöp* herczeg Ő fensége édes atyjánál még nagyobb kedvelője és művelője a vadászatnak s hogy a vadászatot annál sikeresebben űzhesse, a szétbontott vadaskert szomszédságában — a szarvasállomány központján — a Klatna polyanán 1882-dik évben teljesen berendezett vadászlakot építtetett s midőn látta, hogy a murányi és fabovai hegységekben a szarvasok már másutt is elszaporodtak, ezekben az erdőségekben több helyen még vadászmenházakat is állíttatott fel, sőt újabbi időben a klatnai vadászlakot a pohorellai családi kastélylyal és a fabovai menházzal telefonhálózattal is összeköttette, hogy fenséges nejével, magas vendégeivel állandó érintkezésben lehessen s hogy rendeleteit a vadászati személyzettel annál könnyebben közölhesse. E telefonhálózat hosszúsága Pohorellára 15, a fabovai menházba 5 kilométer. A menházak száma a fabovai és murányi hegységben 10, mely szám a sumjáczi és vizesréti erdő-

hivatalban utóbbi időben még néggyel szaporodott, úgy, hogy a vadászat a bögés idejében — a hol szarvas jelentkezik — most már mindenütt akadálytalanul gyakorolható, melyet a létesített vadászösvények még jobban megkönnyítenek.

A szarvasvadat a Királyhegy alatti erdőségek nélkülözvén, a jelenlegi vadászur 1889-dik évben a pusztapolói erdőségekbe is telepítettett szarvasokat, itt azonban az idegen pagonyok közelsége miatt a szaporodás lassan halad előre, mert az elvándorlottakat rendszeren lelövik.

Minekelőtte azonban a vadászur ez intézkedések legtöbbjét megtette, már arról is gondoskodott, hogy bizonyos területeken a vadászatot kizárólagosan saját személyében és magas vendégeivel gyakorolhassa, e célból saját tilosokat alakított, a többi területeket pedig tisztikarának jelentéktelen összegért adta bérbe, hogy a vadászat kedvtelését ők is gyakorolván magukat a vadászatban kiképezhessék, a szarvasvadat és süketfajdokat, a tisztek azonban a bérpagonyokban is kimélni tartoznak.

A magyarországi hercegi erdőségek urasági tilosai a következők:

1. A Murány-uradalmi erdőségeknek az a része, melyet egyoldalról, vagyis délkeletről a tiszolcz-murány-vereskői hadászati ut, délnyugatról a tiszolczi határ, éjszáról és éjszaknyugatról a Garamfolyó, nyugatról a vaczoki és mihálytelki zólyommegyei kincstári pagony határol, mely terület a murányi, sumjáczi és polonkai erdőhivatalok egymással határos részeit foglalja magá-

ban s teljesen összefüggő erdőterületet képez; összes területe --- --- --- --- --- --- 29815 k. h.

Ehhez jön a vaczoki és mihálytelki kincstári bérterület 18108 kat. holddal, melyet közvetetlen szomszédsága miatt vadóvás czéljából bérelték ki, de a vadászur ebben nem vadászik.

2. A sumjáczi erdőhivatalban a pusztapolói vadászkastélyt körítő s ahhoz legközelebb fekvő terület a Gölniczvölgyben 4763 k. h.

3. A vizesréti erdőhivatalban a Rovnya és Kakashegy alatti terület, a zadichavai és kistrőcei pagony felső részei --- --- 3879 k. h.

4. A baloghi szarvaskert 90⁹³ és vadsertéskert 310⁹⁷ k. h. összesen --- --- 402 k. h.

5. A baloghvári erdőhivatal alsó pagonyai --- --- --- --- --- --- 3235 k. h.

6. A füleki erdőhivatalban a galsai fáczányos --- --- --- --- --- --- 217 k. h.

7. A szittnyai erdőhivatal egész területe 8986 k. h.

8. A vacsi erdőhivatal pa-vacsi erdőterülete --- --- --- --- --- --- 2370 k. h.
(melynél 11543 k. h. gazdaságibirtokot is tilalmazták.)

A vadászúr saját erdei tilalmasai kitesznek tehát összesen --- --- --- 53667 k. h.

Idegéneknek bérbe van adva:

a füleki erdőhivatalból: Littke, Baloghfalva 1947 k. h.

a csábrághi erdőhivatalból: Csall, Apova,
Felső-Nyék --- --- --- --- --- --- 2035 k. h.

a vizesréti erdőhivatalból : Nándras,	
Jolsva, Taplócza, Miglész ...	1708 k. h.
a cserépvári erdőhivatalból : Heves	480 k. h.
a vacsi erdőhivatalból :	
Szt-Lőrincz és Mende-Bille ...	1099 k. h.
Összesen	7269 k. h.

Az uradalmi erdészeti tisztikar pedig
bérel, az összes uradalmakban ... 83028 k. h.

Az 1. 2. és 3. szám alatt felsorolt uradalmi tilosokban a birtokos Ő fensége szarvasokra, őzekre, süketfajdokra és medvékre vadászik s eddigelé azokban tíz évi átlagszámot véve, évenként ± 10 szarvasbikát ejtettek el s körülbelől ugyanannyi vén tehenet fensőbb engedélylyel a tisztség lőtt le. A szarvaslétszámra vonatkozólag annyi mondható, hogy az 1895. évben a bögés ideje alatt a fenti három területen 141 darab szarvasbikát konstataáltak. Őzbakokból évenként 15—20 darabot ejtenek el. Süketfajdokra a vadászúr nem minden évben vadászik, azokból elejtettek 1892. évben 11 darabot, 1894. és 1895-dik években együttvéve 13 darabot.

A szarvasvadat hatalmas példányok képviselik, az erős bikák sulyban 130—230 kg között váltakoznak, az agancsok sulya pedig 6—10 kg-ig emelkedik. A szarvasokon az elkorcsosodásnak még semmi nyoma sem észlelhető, Nagy gondot fordítanak arra, hogy a szarvas és özvad télen át táplálékban hiányt ne szenvedjen, e célból szarvasetetők vannak minden vadtartózkodási helyen elegendő számban felállítva, a hol a vad a szénán kívül, legalább a központibb helyeken vadgesztenyét, krumplit és kukoriczát is kap.

Medvék e tilosokban mindenütt találhatók, de a vadászur nem minden évben vadászik reájuk.

Említésre méltó, hogy e szép vadászati területeken korábbi években, nevezetesen 1885. évben februárius hó 13-án a boldogult trónörökös *Rudolf* ő cs. és kir. fensége is vadászott s akkorában egy erős medvét ejtett el, melynek helyét a vadászur szép emlékkövel jelöltette meg. Másodszor ugyanazon év szept. hó 15-én és következő napjain vadászott itt szarvasokra, s vadászatait szintén siker koronázta. 1887. év szept. 26-án és következő napjain pedig a most uralkodó *II. Vilmos* német császár *Ő felsége* vadászott itt szarvasokra; mindkét magas vendég a klatnai vadászlakban tartózkodott, s nem telik el év, hogy a vadászur őszi cserkészetére egy két magas vendéget magával ne hozzon. A süketfajd-vadászatokat tavasszal a dürgés ideje alatt a mostani bolgár fejedelem *Ferdinánd* *Ő felsége* is szokta gyakorolni, s ilyenkor a pusztapolói vadászcastélyban szokott tartózkodni, honnét vadászati kirándulásait teszi.

A baloghi vadaskertekben a vad létszáma változó; átlagban azonban a szarvasok létszáma 50, a dāmivadaké 25, és a vadsertéseké 250 darabra tehető, az elsőkből évenként 8—10, a dāmivadakból 5—6, a vadsertésekből 70—80 darabot lőnek le. A szarvasok kisebb fele fehér szarvasokból áll, melyeket a fenséges birtokosnak 9 év előtt az angol királynő *Ő felsége* ajándékozott az akkor kapott 4 darabból a mai létszámra szaporodtak fel, s most már évenként ezekből is 1—2 darabot lőnek le. A baloghi erdőhivatal alsó pagonyaiban a vadászur rókákra, nyulakra és őzekre

csak kivételesen, rendszeren egy nap szokott vadászni, még pedig akkor, midőn deczember havában a vadaskerti vadászatokra megérkezik; ezek a vadászatok tehát kevesebb fontossággal bírnak.

A füleki erdőhivatalban a galsai fáczányost a múlt évben létesítették már is megfelelő sikerrel; itt a vadászatokat csak nagyobb elszaporodás esetében fogják gyakorolni.

A pusztavacsi erdőhivatalban, nevezetesen Pusztavacson a vadász ur három vadnemre, még pedig: däm-vadra, nyulra és fáczányokra veti a fősulyt. Tíz évi átlag szerint a dämvadból évenként 110 darabot, a nyulakból 895 darabot s a fáczányokból 242 darabot lönek le. Az üregi nyulak száma annyira alászállott, hogy már 1895. évben azokból csupán 271 darabot lőttek. A dämvadaknak fogyni nem akaró tekintélyes létszámát az magyarázza meg, hogy e vad a vacsi pusztát körítő nagy-körösi és kecskeméti határookban is elszaporodott, s midőn ott az őszi vadászatokat megkezdik, a vad a nyugalmasabb pusztavacsi vadászterületre menekül.

Egyébként az előjövő vadnemek az egyes erdőhivatalok területein a következők:

1. A *murányi*, 2. a *vizesréti*, 3. a *polonkai*, 4. a *sumjáczi*, 5. a *káposztafalvi* erdőhivatalok pagonyjaiban előjön:

a) Az ugynevezett haszonvadból: szarvas, őz, nyul, süketfajd, nyirfajd, császármadár, fogoly, szalonka s elvértve vadkacsa.

b) A káros vadból: Vadsertés, borz, a királyhegyi lánczolaton a havasi területeken a morga, melyet a

hetvenes évek elején telepítettek oda s azóta tekintélyes számra szaporodott fel.

c) A ragadozó vadakból: medve, farkas, elvétve, hiuz, róka, vadmaeska, görény, fa- és kövinyest, menyét, vidra, suholy s a baglyok több neme, kiáltó sas, köszáli sas, elvétve a kányák, karvalyok több neme, továbbá vándor-sólyom és a héja.

6. *A baloghvári* erdőhivatal területén a süketfajdon, morgán, hiuzon, köszáli sason kívül ugyanazon vadnemek jönnek elő, mint az előző erdőhivatalokban, de szabadban élő szarvas itt csak a ratkó-bisztrói pagonyban és ezzel határos erdőkben fordul elő s inkább csak átváltó vadnak tekinthető.

7. *A füleki*, 8. *szittnyai* és 9. *csábrághi*, erdőhivatalok területein a vadaskerti vadakat kivéve, ugyanazok a vadak jönnek elő, mint a baloghvári erdőhivatalban, azzal a különbséggel, hogy a füleki erdőhivatal litkei és a csábrághi erdőhivatal csalli, apovai, csábrághi és palásti pagonyaiban a szarvasvad néhány példánnyal állandólag van képviselve s Füleken a galsai pagonyban fáczányok is tenyésznek.

10. *A cserépvári* erdőhivatal területein előjön:

a) A haszonvadból: szarvas, őz, nyul, császármadár, fogoly, fűrj, haris, szalonka, s elvétve a nyírfajd is.

b) A káros vadból előjön: a vadsertés és a borz.

c) A ragadozó vadakból: róka, vadmaeska, görény, fa- és kövinyest, menyét, suholy s a baglyok több neme kányák karvalyok, vándor-sólyom, héja. Ennek az erdőhivatalnak vannak még említésre méltó különlegességei

is, nevezetesen: tarka özek, melyek a kimélet következtében körülbelül 8 év óta 10—12 darabra szaporodtak föl s ha egyesek a szomszédos pagonyokba el nem vándoroltak volna, a létszám ma még nagyobb lenne. Tarkaságuk abban áll: hogy a homlokon, fejen, oldalukon, lábaikon hófehér foltok vannak, ugyszólván feles számban az öz természetes színével.

11. Az *edelényi* erdőhivatal vadnemei ugyanazok, mint a cserépvári erdőhivatalé, de szarvasok itt már nem jönnek elő, nyirfajdok azonban szép számban vannak.

12. A *vacsi* erdőhivatal vadállománya:

a) A haszonvadból: dāmivad, mezei és üregi nyul, fáczány, fogoly, fürj, haris, erdei és viziszalonka, a vadkacsák több neme s vándor útján a vadlud s elvétve tuzok is, továbbá előjön az ugari szalonka.

b) A káros madarakból a gémek több neme;

c) A ragadozó vadakból: a róka, görény, menyét s a kisebb baglyok több neme, kányák, karvalyok, vándorsólyom, héja s átmenetben a kőszáli és vizisasok.

A dām- és fáczányvad itt szabadban tenyészik s miután a gazdasági területek táblákra vannak felosztva s széles, sűrű fasorokkal vannak környezve, a dāmivad a mezőgazdasági területeken csapatokban jár.

Ennek a 12 erdőhivatalnak területein a vadászat tárgyát képező vadnemekből 1895-ben tisztán a szabadban, tehát a vadaskerteken kívül elejtetett:

Szarvasvad	20 drb.	Nyul	1421 drb.
Dāmivad	138 „	Vadsertés	201 „
Özvad	153 „	Borz	60 „

Medve	3	„	Nyirfajd	1	„
Hiuz	1	„	Fogoly	132	„
Róka	451	„	Fürj	34	„
Vadmacska	30	„	Szalonka	40	„
Görény	67	„	Vadkacsa	8	„
Nyest	71	„	Vadgalamb	8	„
Menyét	48	„	Suholy	3	„
Sündisznó	550	„	Nagyobb ragadozó		
Vidra	8	„	madár	234	„
Császármadár	41	„	Kisebb ragadozó		
Süketfajd	8	„	madár	356	„

Vadértékesítés. Ez csak az urasági tilosokban elejtett vadra vonatkozik, mert a tiszteknek bérpagonyaikból vadat eladni nem szabad, az elejtett haszonvad csakis házi szükségletre fordítható, de a káros és ragadozó vadat az elejtő értékesítheti. Nagy vadászatokon a vadat tömegesen a vadnagykereskedőknek adjuk el, kisebb lelövetések esetében a vadat a fogyasztó közönségnek helyben is értékesítjük.

Bár a vadeladásból tekintélyes összeg folyik be, mindazáltal ez távolról sem elégséges a vadászati költségek fedezésére, a hiányzót tehát a vadászur pótolja; különösen sokba kerülnek a baloghi vadaskertek fenntartása, mert a szarvasokat a szénán és helyben termett vadgesztenyén kívül zabbal is kell táplálni, a vén vadsertéseket pedig kukoriczával, a malaczkokat pedig árpával etetik; ez a költség természetesen kisebb lesz, ha a vadaskertekben makktermés áll be.

Sokba kerül a vadászösvények készítése, tisztítása, a menházak gondozása s a szükségességekkel való ellátása

s egyéb rendkívüli berendezések. A vadászur szép vadállománya érdekében ezeket az áldozatokat szívesen meghozza.

Az újabb időkben, nevezetesen az 1894/95. év telén az őzek között többé kevésbé mindenütt, de különösen a murányi uradalomban járvány pusztított, mely utóbbi helyen több száz őz pusztult el tüdő-, máj- és léprot-hadásban. 1895. év őszén pedig a baloghi vadsertés-kertben mintegy 100 drb vadsertés, a házisertésekével azonos sertésvészben pusztult el. A tett óvintézkedések és a táplálékok közé kevert gyógyítószeresek a bajnak elejét nem vehették.

Végre megemlítjük, hogy az urasági tilosokban a vadászatokra nézve maga a fenséges birtokos, mint vadászur rendelkezik s parancsainak végrehajtói az erdőtisztek, pagonyvadászok és erdőőrök, — a kik a szarvasbögés idejében, vagy a süketfajdok dürgésekor, a tapasztaltakról nap-nap után jelentést tenni tartoznak.

IV. HALÁSZAT ÉS HALÁLLOMÁNY.

Halászati tekintetben a herczegi erdőbirtokokon és az azokkal határos oly községi területeken, hol a halászat joga az uradalomé — csakis a murányi uradalom murányi, vizesréti, polonkai, sumjáczi erdőhivatalnak, továbbá a káposztafalvi erdőhivatalnak folyóvizei és patakjai fontosak, melyeknek vizeiben a pisztráng mindenütt előjön, de előfordul a baloghvári erdőhivatal egy fő- és két mellékpatakjában a ratkó-bisztrói határban is. Mindezekben a vizekben a pisztráng (Salar Ausonii) a fő halmem, sőt a polonkai erdőhivatalban a Garam folyóban előjön a lepényhal is. (Thymallus vexillifer.)

A folyóvizek közül a murányi uradalomban a legfontosabb a Garam völgyében a Garam folyó, mely ezt a fővölgyet 33 kilométer hosszúságban hasítja, mellékpatakjainak hosszúsága pedig 111 kilométer.

Utána következik a Murány völgyében a Murány folyó 30 kilométer hosszúsággal, ennek mellékpatakjai hosszúságban 33 kilométert tesznek ki.

Azután következik a Gölnitz völgyében a Gölnitz folyó 20 kilométer hosszúsággal, s mellékpatakjai a vernári patakkal 21 kilométer hosszúak.

A káposztafalvi erdőhivatalban a Bjela patak és a Hernád folyó határszéeli része kitesz 14 kilométert; végre: a baloghvári erdőhivatalban a ratkó-bisztrói patak, vagyis a Turócz folyó felső része kitesz 12 kilométert.

Azon folyóvizek és patakok hosszúsága tehát, melyekben a pisztráng és lepényhal előjön összesen 274 kilométer.

Ezekből a vizekből közös Dobsina városával a Gölnitz folyó s ennek egy mellékpatakja 15 kilométer hosszúságban, s a ratkó-bisztrói főpatak a Latinákcsaláddal 7 kilométer hosszúságban, ha tehát megosztás esetében utóbbiak felétől el is esik az uradalom, akkor is 263 kilométer hosszú vízfolyáson a halászat joga tisztán uradalmi, melynek állandó jogosultságában 1890. évben hatóságilag is megerősítették.

Ha ebből a mellékpatakok magasabban fekvő és sekélyebb részeit levonjuk, mégis a fenti hosszúságu vízfolyásból igen tekintélyes rész marad fel, hol a pisztrángtenyésztés sikeresen üzhető.

Mindezekben a vizekben a halászatot eddig is tilalmaztuk, mindazonáltal a tilalmazás a kívánt eredményre nem vezethetett, mert a köznép a községi területeken átfutó folyóvizekben és patakokban a halászatot orozva üzte s a halakat — midőn a pisztrángok kisebb patakokba és patakok széleibe ívni vonultak — még ívás idejében is fogdosta és pusztította. Ez az orvhalászat, az erdészeti személyzet más fontosabb elfoglaltsága miatt, kevéssé nem volt üldözhető, de halászati törvény hiányában az elfogottakat, a hatóságok oly enyhén büntették,

hogy a haltolvajokat ez a büntetés az orvhalászattól el nem riasztotta.

A mint azonban az 1888. évi XIX. tcz. a halászatról életbe lépett, s az elfogott haltolvajokat szigorubban büntették, a haltolvajlások is kevesebbedni kezdettek, az uradalom is több figyelmet kezdett fordítani a pisztrángállomány emelésére s annak szaporítására több irányban az intézkedéseket már is megtettük s az évről-évre hozatott petéket s halivadékokat a patakokba kibocsátjuk; sőt a polonkai erdőhivatal az amerikai eredetű szivárvány-pisztránggal is tett sikeres kísérleteket, mely a hazai pisztrágnál gyorsabban nő s 2 év alatt közel 20 cm hosszúságot ér el, husa pedig éppen olyan izletes, mint amazé. Ez a hal a garamvölgyi hegyi patakokban igen jól érzi magát, miért is tenyésztését tovább folytatjuk.

Sokat ártottak korábbi időkben a rohamos vizek is a pisztrángállománynak, — ennek ellensúlyozására mostanában a patakokon keresztül bizonyos távolokban fatörzseket fektetnek, melyek bukógátszerűleg néznek ki. Ezek alatt a pisztráng szívesen tartózkodik, de az a főhasznuk van, hogy rohamos vizek esetében az ártól és a gurított kövektől megvédi az alámenekült halat.

Gondot fordítunk arra is, hogy a tenyészpatakokat háziállatok és viziszárnyasok ne háborgassák s hogy a halászatot csakis a halászati törvény értelmében üzzék, de ezen korláton belül és kezdetben csak oly mértékben, a mennyi az uradalmi szükségletek kiegészítésére szükséges.

Egyszóval a halállomány emelésére az első lépést megtettük s miután a halászat most már a halászati törvény védelmében részesül, alapos reményünk van arra, hogy e kiválóan pisztrángtenyésztésre alkalmas folyóvizekben és patakokban a pisztrángtenyésztést sikerülni fog oly fokra emelni, a minőre az uradalmi erdőségek vadállománya emelkedett.

1851

/1866/

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Visszatekintés a multra	3—13
I. Általános leírás	14—28
II. Részletes leírás	29—76
1. Murányi erdőhivatal	30—34
2. Vizesréti erdőhivatal	35—38
3. Polonkai erdőhivatal	38—42
4. Sumjáczi erdőhivatal	43—49
5. Baloghvári erdőhivatal	49—54
6. Káposztafalvi erdőhivatal	55—57
7. Füleki erdőhivatal	57—60
8. Szittnyai erdőhivatal	61—63
9. Csábrághi erdőhivatal	64—66
10. Edelényi erdőhivatal	67—68
11. Cserépvári erdőhivatal	68—72
12. Vacsai erdőhivatal	72—76
III. Vadászat és vadállomány	77—87
V. Halászat és halállomány	88—91

